

A TORNYAI-HAGYATÉK TÖRTÉNETE

Félreértések elkerülése végett nyomban tisztázni kívánom, hogy ez a tanulmány nem Tornyai művészi hagyatékával, szellemi örökségének sorsával foglalkozik, hanem azoknak a Tornyai életművének nagyobbik részét jelentő képeknek a sorát kívánja követni, amelyek a nagy alföldi festő tulajdonában voltak és amelyekről többszörösen és ellentétesen is rendelkezett. E képekkel kapcsolatos egyik intézkedésével vetette meg a Hódmezővásárhelyi Múzeum képgyűjteményének alapját. Ezzel kapcsolatban a téma természetesen érinti Tornyai utolsó éveinek élettörténetét is és ebben a vonatkozásban néhány eddig kevésbé ismert tény is feltár. A képzőművészet mellett azonban jelentős részben művelődés és helytörténeti jelleggel bír.

A képek sorsa körüli vita ugyanis rávilágít a nagy alföldi város, Hódmezővásárhely két világháború közötti sajátos társadalmi arcára. Ezen belül vezető társadalmi rétegének kicsinyességére én önzésére is fényt vet. Közelebb visz továbbá bennünket az akkori művész sorshoz és Tornyai szociális körülményeinek tisztázásához is.

Nem teljesen pontos a cím, akkor sem, ha a hagyaték fogalmat szűk jogi technikus terminusként alkalmazzuk. Hiszen Tornyai után halálakor csak néhány szegényes „vagyontárgy” maradt hátra, ez képezte a hagyatékot és ennek nyilvánvalóan nincs és nem is lehet „története”.

A város által az elhalt festőművész hagyatékának leltározására Budapestre kiküldött tisztii főügyész ugyanis az alábbiakat jelenti 1936. október 2-án:

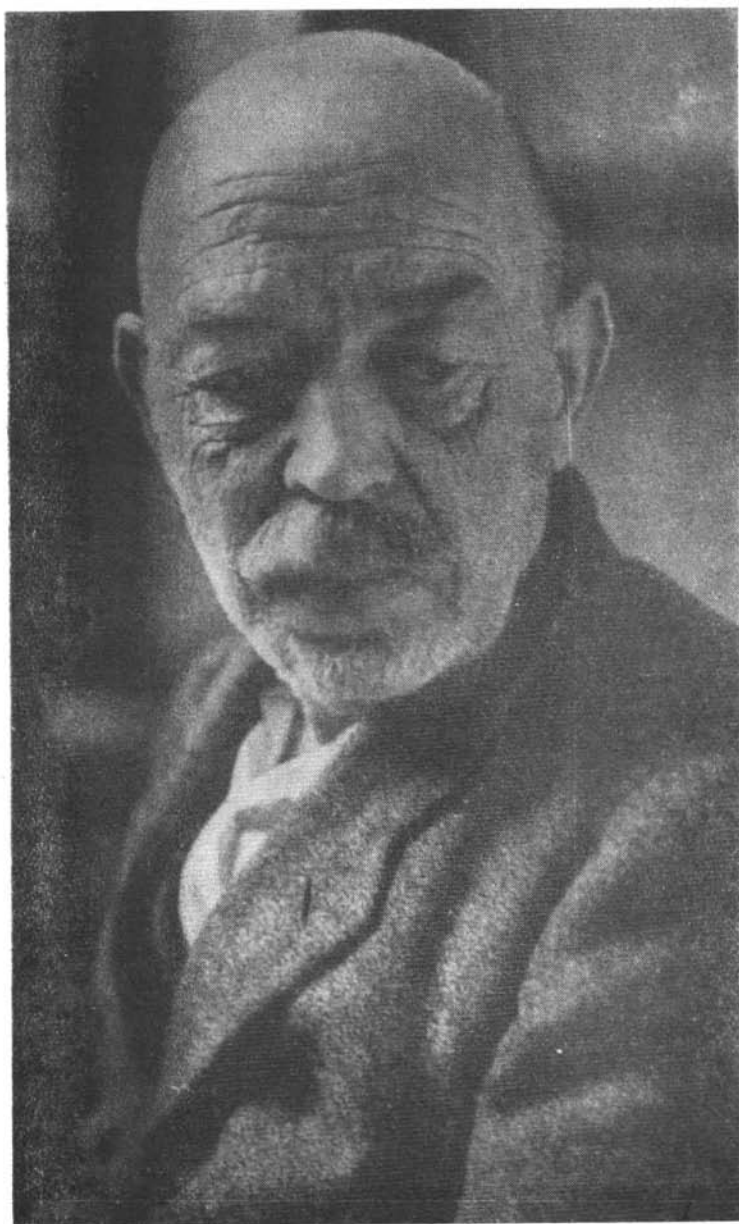
„A lakásban egy rossz régi ágyat, egy szüette nagyon ócska 3 fiókos sublótót, egy összecsukható vaságyat, egy nagyon rossz fenyőfa szekrényt, egy ugyancsak nagyon rossz íróasztalt és néhány széket találtunk. Találtunk továbbá 3 különböző nagyságú képvázlatot, amelyek fehér krétával voltak bekockázva és teljesen nyers állapotban felvázolva, azoknak legfeljebb, mint Tornyai relikviáknak volna értékük, mint képek alig érnek valamit.”¹

A későbbi nagy pert véglegesen eldöntő kúriai ítélet az így felleltározott „vagyon” értékét mindössze 118 pengőre becsüli.²

A fentiek ellenére is indokolt, hogy mindazt, ami a művekkel kapcsolatban részben Tornyai életében, részben pedig halála után történt, a „*hagyaték története*” összefoglaló cím alatt tárgyaljuk. Tornyai halála után ugyanis a nagy vita és a hosszan húzódó per akörül forgott, van-e hagyaték és ha nincs, mire milyen kötelezettségek hárulnak emiatt

¹ Hódmezővásárhely Városi Levéltár 18374/1936.

² P. I. 59/1938.

Tornyai János, életének utolsó éveiben
(A Képzőművészet 1933. júliusi száma nyomán)

A korabeli sajtón túl ezzel a kifejezéssel találkozunk a szakirodalomban is.³ Tornyai János azok közé a művészek közé tartozott, akik nem szívesen váltak meg alkotásaiktól — mint édes gyermekéhez, ragaszkodott képeihez. — Viszonylag kevés festményt adott el, csak a barátság és a szükség fosztja meg egy-egy művétől. Alkotásainak több mint fele élete utolsó évéig ott van mellette egymásra halmozva, vagy tekercsbe csavarva műtermében. Sorsukról először fennmaradt végrendeletében 1932. május 22-én intézkedik. (1. sz. melléklet)

Ebben a végrendeletben ingóságain kívül összes tulajdonában lévő képeit is Szabó Proits Rozáliára hagyja. Ennek az intézkedésnek az indokolásául előadja, hogy „Szabó Proits Rozália 1925. év óta gondozója és ügyeiben segítő társa — aki vele együttél, segítette és támogatta.”

Ugyanebben az évben június 10-én Tornyai János feleségül veszi Szabó Proits Rozáliát.⁴ A műveket illetően ennek annyiban van jelentősége csak, hogy ezzel most már végrendelet nélkül is, a feleség öröklési jogán is, Tornyainé Szabó Proits Rozáliát illetik a képek.

Erre azonban mégsem került sor. Tornyai 1932–33. évben igen élénk művészi tevékenységet folytat, erre az időre esik „szentendrei korszaka”. Derűs, napfényes, színes és meleg tónusú képek egész sora kerül ki ecsetje alól. A hetedik évtizedének közepén járó művész számára azonban ezek a gazdagon termő alkotó évek már a hatyúdalt jelentik. Egészségi állapota körül már nincs minden rendben. Idegállapota rosszabbodik, ennek a következménye, hogy családi életében is sűrűlődségek jelentkeznek.⁵

Így tehát fokozott mértékben értékeli szülővárosa, Hódmezővásárhely ez időben irányában több tekintetben is megnyilvánuló megbecsülését, értékelő gesztusát.

Hódmezővásárhely és Tornyai között a kapcsolat több, mint egy évtizeden át elég hűvös volt. Tornyai 1921-ben történt elköltözése óta alig járt a városban. Önálló kiállítást itt nem rendezett. Tárlaton csak a többi vásárhelyiekkel együtt — Rudnay, Pásztor, Pogány, Kallós, és Darvassy társaságában — szerepelt 1926-ban.⁶

A kiállítás megnyitása alkalmat adott arra is, hogy a művészek és a város kapcsolata új irányban fejlődjék. Rudnay Gyula a kiállítás igen meleg hangú beköszöntőjében többek között ezt mondja: „Hazajöttünk mi gyermekek az anyjához”.

A város vezetői is érezték, hogy nincs minden rendben az itt született művészek és a város vezetés kapcsolatában. Azt is tudják, hogy ennek oka döntően az önkormányzati szervekben kereshető. A tárlat megnyitása alkalmából mondott beszédében a város akkori polgármestere nyíltan meg is mondja: „Valljuk be nyíltan, hogy e város a múltban nem egy súlyos mulasztást követett el a művészetrel és művész fiaival szemben, hogy talán néha egy kissé mostohaanya volt. De én ünnepélyes fogadást teszek most a nagy közönség és a művészek előtt, hogy amíg én a polgármesteri székben ülök, rajta leszünk én, a tanács és a város nemes közönsége, hogy elődeink mulasztását kipótoljuk, hogy e város a magyar művészetnek hűségese istápolója, művész fiainak pedig valóban szerető édesanyja legyen.”⁷

A fogadalom elhagzott és talán nem is mindenben a fogadalomtevőn múltott, hogy hosszú évek következnek és minden marad a régiben. 1929-ben ugyan szintén

³ Bodnár Éva: Tornyai János, Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalat 1956. Székely Zoltán: Tornyai Szentendrán, Művészettörténeti Dokumentációs Központ közleményei, Bpest. 1962. I.

⁴ Bpest Főváros VIII. ker. Házassági Anyakönyvc 772/1932.

⁵ Székely Zoltán i. m. 8. l.

⁶ Faragó Sándor: Tornyai, Hódmezővásárhely, 1934. 53. l.

⁷ Faragó Sándor i. m. 54. l.

Tornyai hódmezővásárhelyi lakóháza 1935—36-ban.
Hal, később Futó M. (ma Beloianisz) tér 4.

Vásárhelyre látogatnak a város Budapesten élő művészei, de ez az alkalom sem megalapítja fel a szülőváros és Tornyai között a már-már közömbössé vált légkört. Tornyai és Hódmezővásárhely kapcsolata csak 1934-ben erősödik és vesz új irányt.

Először Tornyai fordult a városhoz 1934. kora tavaszán egészen különös ügyben. Hatósági bizonyítványt kért, mert a fővároshoz trafik engedély elnyerése iránt kérelmet adott be.⁸

Ma már nehéz pontosan megállapítani mi volt az indítéka a dohány eladási engedély iránti kérelemnek. Bizonyosan közrejátszott Tornyai gyengülő egészsége is, és az hogy valamilyen biztos és állandó egzisztenciális alapot kívánt teremteni magának, illetőleg feleségének.

Hódmezővásárhely város polgármestere meleg szavakban fejezi ki a hatósági bizonyítványban azt, hogy indokoltnak tartja a dohány eladási engedély kiadását Tornyai részére. (II. sz. melléklet).

Fontos és jelentős lépés a kapcsolat erősödésében az az elhatározás, mellyel a helybeli írók és művészetkedvelők ugyanez évben megalakítják Hódmezővásárhelyen a Tornyai Társaságot.⁹

A megalakult Társaság a helyi írók, művészek összefogásán és a részükre való fórum teremtésén túl fontos feladatának tekintette Tornyai művészetének értékelését, feldolgozását és megismertetését. Ezt a célkitűzést kitűnően szolgálta az újonnan alakult Társaság által Tornyai festői munkásságának 50 éves jubileuma alkalmából rendezett reprezentatív kiállítás.

A kiállítás társadalmi jelentőségét nagymértékben fokozta, hogy sikerült társrendezőnek megnyerni Hódmezővásárhely várost is. Ez részben a külsőségek ünnepelesebb volta, részben pedig a kiállítás helyének reprezentatív jellegében nyilatkozott meg. A város vezetősége hozzájárult, hogy a város közgyűlési terméből a padokat eltávolítsák, ami rögzített padosokról lévén szó, nem kis feladatot jelentett. Az így felszabadult helyen rendezték meg a reprezentatív kiállítást.

A kiállítás nagymértékben és élénken foglalkoztatta Tornyai Jánost is. Részletes terveket, javaslatokat készít a rendezéssel kapcsolatban.¹⁰

Érezhetően jól esik neki a szülőváros gondoskodása. Maga is megjelenik a kiállítás megnyitóján, mely a társadalmi, művészeti jelentőségen túl, komoly anyagi sikert is ért el.¹¹ Ugyanebben az időben — 1934. őszén — jelenteti meg az alig néhány hónapja megalakult Tornyai Társaság Faragó Sándor újságíró tollából Tornyai életéről szóló ismertető füzetét.

A füzet döntő részben Tornyai gyermekkori és ifjúkori emlékeit dolgozza fel, jórészt a nagy magyar festő személyes elbeszélése alapján.

A Tornyai Társaság már a kiállítás rendezése alatt egy további gondolatot is felvet, mellyel Tornyai és a város kapcsolatának az állandósítását kívánja elérni. Tornyai-ház megteremtésére szeretné összefogni a társadalom erőit. Ez a ház a közzétett tervek szerint műtermet és szerény otthont foglalna magában. Anyagi alapként hangversenyek, matinék, előadások bevételére és a városvezetés nagylelkűségére épül a terv.¹²

Tornyai megsegítésének terve ebben a formában nem valósult meg. A kiállítás, az ezzel kapcsolatos hírlapi méltatások — a Tornyai-ház létrehozására irányuló meg-

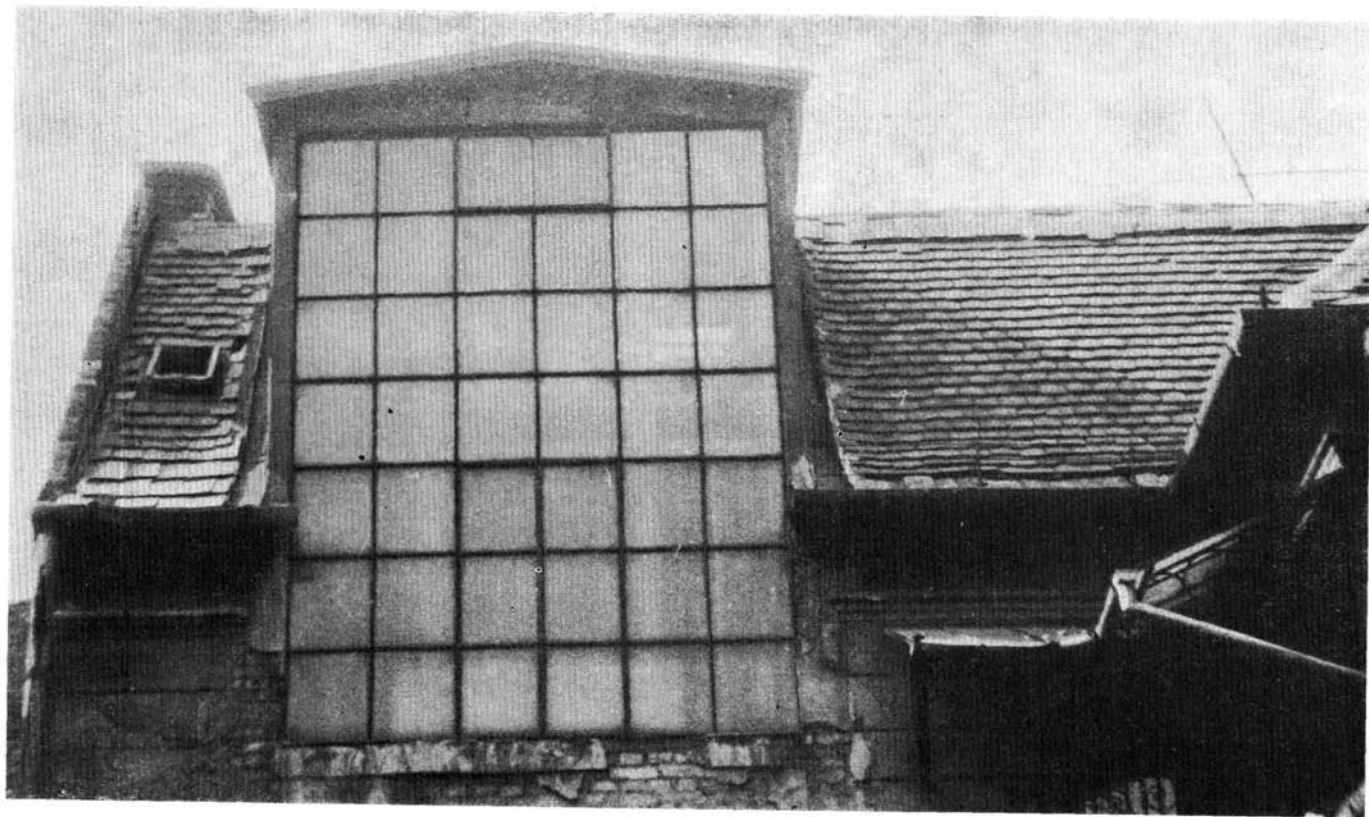
⁸ Fővárosi Pénzügyigazgatóság 100831/III. C./1934.

⁹ Tornyai Társaság alakulása 1934. július 12. Vásárhelyi Friss Újság 1934. júl. 13.

¹⁰ Művészettörténeti Dokumentációs Központ közleményei 1962. I. k. 38-tól 49-ig.

¹¹ Vásárhelyi Reggeli Újság november 11., 18., 21., 22. stb. sz.

¹² Vásárhelyi Friss Újság 1934. szept. 8.

Tornyai budapesti műtermes lakása (Horánszky, ma Makarenko u. 9. III. emelet)

mozdulás, végül is olyan mértékben befolyásolta a közvéleményt, hogy a városi vezetésnek valamit tennie kellett.

A város törvényhatósági bizottsága 1934. szeptember 26-i ülésében Tornyai János részére 1935. január 1-től kezdve havi száz pengő járadékot szavazott meg, élete végéig. (III. sz. melléklet).

A határozat biztosra veszi, sőt befejezett tényként számol Tornyai Hódmezővásárhelyre való visszatérésével. Hiszen úgy emlékszik meg róla, mint „városunk festőművész kolóniája vezetőjé”-ről. Az indokolás, vagy a művészet iránt többségében nem lelkesedő virilis törvényhatósági bizottsági tagok megnyugtatóására, vagy pusztán a bürokratikus nyelvezet nyersége folytán, még világosabban megfogalmazza ezt, amikor azt mondja, hogy Tornyai „az itteni nagyobb számú képzőművészet vezetését és irányítását veszi kezébe a város közönsége által szolgáltatott évjáradék ellenében”. Tornyait ez a döntés, mely élete első biztos létalapját jelentette, rendkívüli mélyen érintette és szinte gyermekien meghatotta.¹³ Kiállítás után, mely 1934. november 17. és 27. között került megrendezésre, még másfél hónapot tölt Vásárhelyen.¹⁴

¹³ Művészettörténeti Dokumentációs Központ közleményei Bp. 1962. I. 44. I. továbbá Zsarkó Antalhoz írott levele, közölve Vásárhelyi Friss Újság 1934. november 4.

¹⁴ Vásárhelyi Reggeli Újság 1936. jan. 12.

A kiállítás megnyitásán túl széleskörű Tornyai jubileumi ünnepeket is rendeznek Vásárhelyen, melynek mősora a következő:

November 17-én este 8 órakor díszhangverseny a Fekete Sas nagytermében.

1. Wéber: Oberon, nyitány, előadja a Tornyai Társaság filharmonikus zenekara. Vezényel Faragó Sándor karnagy, a T. T. rendes tagja.

2. Megnyitó beszéd, tartja Endrey Béla polgármesterhelyettes, a T. T. alelnöke.

3. Delibes—Dohnányi: Coppelia, valzer. Zongorán előadja Iszlay Magda zenetanárnő.

4. Tornyai művészetét méltatja vitéz Darvassy István festőművész, a T. T. rendes tagja.

5. Római katolikus vegyeskar száma. Vezényel Tóth Lajos főkantor. Szünet.

6. Bibó Lajos író, a T. T. rendes tagjának felolvasása.

7. Liszt: Vallée d'Obermann. Zongorán előadja Fraknoi Rózsi zeneiskolai tanárnő.

8. „Móra Ferencz visszhangja”, Szalay József dr., a szegedi Dugonics Társaság elnöke, a T. T. tiszteleti tagjának előadása.

9. Schubert: H-moll (befejezetlen) szimfónia. Előadja a Tornyai Társaság filharmonikus zenekara. Vezényel Faragó Sándor karnagy.

November 18-án délelőtt fél 11 órakor a Tornyai Társaság díszközgyűlése a városháza kistanácstermében:

1. Soós István, polgármester, a Tornyai Társaság társelnöke üdvözli Tornyai János festőművészt, a T. T. örökös elnökét.

2. A Társadalmi Egyesületek Szövetségének (TESz) üdvözlétet tolmácsolja vitéz Kozma György dr., a TESz délkerületi elnöke.

3. Emlékezés Szathmári Tihamérről, a T. T. elhunyt alelnökéről. Tartja Galyasi Miklós dr., a T. T. titkára.

4. A Tornyai Társaság célját és törekvéseit ismerteti Wiener Tibor dr., a T. T. alelnöke.

5. A tiszteleti, rendes tagok és a tisztikar végleges névsorát beterjeszti Galyasi Miklós dr., a T. T. titkára.

6. Indítványok.

November 18-án délelőtt 11 órakor Tornyai János festőművész kollektív kiállításának megnyitása a városháza közgyűlési termében.

1. A kiállítást Hódmezővásárhely város közönsége nevében megnyitja Soós István dr., Hódmezővásárhely thj. város polgármestere, a T. T. társelnöke.

2. Tornyai János művészetét méltatja Gerő Ödön dr. műkritikus, a Pester Lloyd szerkesztője.

3. Himnusz. Éneklik az összesített dalárdák. Vezényel Bognár Rezső karnagy. A kiállítás nyitva november 18-tól november 24-ig.

Ára 10 fillér

MAGYARORSZÁG

XLIII. évfolyam, 218. szám
Budapest, 1936.
szeptember 24. csütörtök

PÖGGETLEN
POLITIKAI NAPILAP

Telefonszámok
1-455-99-50 (sajtóoszt.)
1-664-19-17 (iroda)

A spanyol nemzeti csapatok elérték Toledót

(Tudósítás eleje a II. oldalon.)

Burgos, szeptember 23.

(A Magyarországi és a United Press tudósításának telefonjelenése.) Nem hivatalos jelentés szerint a nemzeti csapatok elérték Toledót. A csatározások még folynak.

Eltűnt Tornyai János festőművész 800 képe

Nyomozást indított a hőmezővásárhelyi rendőrség Nyilatkozik a művész özvegye és Hőmezővásárhely polgármestere

Hőmezővásárhely, szeptember 23. (A Magyarországi Közlöny munkatársának telefonjelentése.) Tornyai János később négy nappal ezölti kihalt az oszt. Budapesti, Horváthy utcán elzárt műtermében ott áll a szobrotól és azóta csak az, amelyben született és meghalt a kitűnő magyar művész. A falak mentén még képeimként lóg a por. Minden képet elvett, egyetlen Tornyai-kép maradt a műtermében. A mester koporsóján a temetőben ott díszlik a Munkácsy-lepel és itt Hőmezővásárhelyen, a művész születésénél a temető szélén folynak a rendőrségi vizsgálatok, mert nyomozást indított a helyi rendőrség, hogy hol van a 800 képe, amelyeket a mester nemrég elvett.

Egy évvel ezelőtt jött haza Budapestből Hőmezővásárhelyre. Először a régi lakóházának fiúján, Leisz Béla dr. ügyvédhez mentett.

Könyörület...

Tornyai egy évvel ezelőtt meghalt, két évvel ezelőtt, hogy szeresse az ország kedvét a Horváthy utcán műtermében, ahol felcsúszott lakik.

— Egy krakói nővel, kikabátban indultak át a Dunán, — panaszkodott az ügyvédnek Tornyai — meg az útközleget is úgy kerestem kártyám.

Hőmezővásárhelyen a Hal-tér egy régi postalevelű házában vett ki magának bútorokból Tornyai, akivel szemben szállóváros szeretői feljén gósszási gyűjtemény. A hőmezővásárhelyi gósszási gyűjtemény szeretői a parasztszélhől szedték ki a magyar felét, ezért a városi helyi törvényhatóság elhatározta, hogy haláláig 1200 pengő fizetendő a felvett Tornyaiak.

Szerződés a kórházban

Három hónappal ezelőtt az igazgató dr. János Tornyai meghalt, az elvett a Hal-tér. Medenceosztály elment. Beállították a városi helyi Krakói kórházba sebészeti osztályára, azonban a gonosz ártalom ellenére nem tudták az újszülött elvett részét elvett forrasztani. A kórház ártalom költéséig is Hőmezővásárhely városi felvett.

A betegsége felvett Tornyai magához kérette Endrey Béla polgármestert és kívánta vele, hogy érintetlenül vevék el a képeit. Hőmezővásárhely városi rendőrség szeptember 23-án jött létre a kórház betegszobájában a kórház polgármestere, amely szerződés a kórházban a kórházban tartalmában.

Tornyai János özvegye, dr. Hőmezővásárhelyi rendőrség szeptember 23-án jött létre a kórház polgármestere, amely szerződés a kórházban a kórházban tartalmában.

Az ajánlatot szerződés aláírásával jelen volt a művész betegszobájában a kórházban a kórház polgármestere, amelyet pedig a kórház polgármestere az Hőmezővásárhely városi rendőrség szeptember 23-án jött létre a kórház polgármestere, amely szerződés a kórházban a kórházban tartalmában.

Ágyánál a művész kívántára újabb ajánlatot szerződés jött létre, amelyet Tornyai magához kérette Endrey Béla polgármestert és kívánta vele, hogy érintetlenül vevék el a képeit. Hőmezővásárhely városi rendőrség szeptember 23-án jött létre a kórház polgármestere, amely szerződés a kórházban a kórházban tartalmában.

Elvették a szerződéseket és meg Tornyai elvett jötték el a szeptember 23-án tartandó tárgyalás a 25-én tartandó tárgyalás rendőrség szeptember 23-án jött létre a kórház polgármestere, amely szerződés a kórházban a kórházban tartalmában.

Eltűnt 200 kép

Tornyai műveinek ajánlatot szerződés jött létre a kórházban a kórházban tartalmában.

Tornyai Városhelyre a korbácsi korbácsos (szó) Tornyai kiváncsi, hogy a korbácsosok Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

Újabb ajándékozási szerződés

Mint hat keddjén pedig újabb fordulat történt. Amint leírásunk megmutatta a vásárhelyi városban, kedden Tornyai városa számára. Városi bizottság kiküldetését látva dr.

szegedi bírási köznevelési és új ajándékozási szerződésről az új szerződésről. Az új szerződésben az ajándékozási Tornyai János feladta. A köznevelési Tornyai János feladta. A köznevelési Tornyai János feladta.

... Az új szerződésben az ajándékozási Tornyai János feladta. A köznevelési Tornyai János feladta. A köznevelési Tornyai János feladta.

Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

Endrey polgármester: „Hölgyekkel szemben nem nyilatkozom“

Ma délután beszéltünk Endrey Béla városi polgármesterrel, aki következő nyilatkozatot tett:

... hogy Vásárhelyre lesz közelebb azért nem állnak ottan ameddigben tartott. Kiderült az is, hogy igen sok Tornyai kérték a most megkötött szerződés megkötését.

... London, szeptember 23. A Magyarországi külügyminisztérium közleménye az angol kormánytól.

Feljelentés 1030 kép miatt

... Nyomatok kiadás van arra, hogy a köznevelési Tornyai kiváncsi, hogy a korbácsosok Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

Bizakodó a londoni főzde

... London, szeptember 23. A Magyarországi külügyminisztérium közleménye az angol kormánytól.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

Zálogház

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

PETER PRENNI
A FEHÉR BOSZORKÁNY
AZ AROMÁK ÉRZÉKELÉSÉNEK

Az özvegy úzerint Tornyai már nem szerette Vásárhelyt

Beszéltünk ma Budapesten az elhunyt festő özvegyével. Komoly szemmel mondotta el a következőket:

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

... Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni. Tornyai lakosságát meg fogja látni.

Elutazásakor rendkívüli meleg hangú levélben búcsúzik (IV. sz. melléklet). Ezentúl pedig — saját lehetőségeihez mérten — viszonzva a vele szemben tanúsított megbecsülést, ez alkalomból „Júliusi vihar a búzamezők felett” c. képét ajándékozza a városnak.¹⁵

Ilyen előzmények után családi életének egy újabb válságában, 1935. június 16-án eltávozik budapesti lakásáról és lejön Hódmezővásárhelyre. Itt a Futó Mihály, (ma Beloianisz) téri úgynevezett Baranyi-házban lakik. Többször betegeskedik, érzi erejének gyengülését. Sőt, egy május közepén bekövetkezett szerencsétlen baleset folytán combtörést szenved és kórházba kell szállítani.¹⁶ Ez a csonttörés előre haladott kora miatt olyan súlyossá válik, hogy teljesen nem is sikerül helyreállítani egészségét.

Ez a körülmény, továbbá gyermekkori emlékei, vásárhelyi barátaival való ismételt találkozás és a meleg hangú beszélgetések, a város vezetői, de egész társadalmára részéről irányában megnyilvánuló megbecsülés érlelik meg benne a gondolatot, hogy képeit Vásárhely városnak adományozza. Ez az elhatározás azonban csak akkor volt megvalósítható, és kaphatott gyakorlati tartalmat, ha Tornyai ismét a képek birtokába jut. Hódmezővásárhelyre való egy év előtti váratlan és gyors leköltözésekor ugyanis a képek fent maradtak Budapesten Horánszky utcai műtermében. Az előzetes tárgyalások során a város vállalta a leszállítást. Most már csak a megfelelő formát kellett megtalálni arra, hogy a lakásból kikerüljenek a képek és a rajzok. Erre az akkori jogszabályok legalkalmasabban az igen gyors váltóperi végrehajtás útján adtak módot. Tornyai tehát aláírt egy fiktív tartozás biztosításául szolgáló váltót, melyet azután nyomban érvényesítettek is.¹⁷

A végrehajtás során 1936. június 6-án, 8-án bírósági végrehajtó közreműködésével lefoglalják Tornyai képeit és rajzait. Tornyai felesége tiltakozott a foglalás ellen. Nem akarta kiadni a képeket, rendőri segítségért ment a VIII. kerületi kapitányságra. A végrehajtás elrendelése azonban formailag teljesen szabályos, így a rendőrség szabad folyást engedett az ügynek.¹⁸

Június 6-a szombati napra esett és aznap a képek jegyzékbe foglalását nem sikerült befejezni. El kellett hétfőre halasztani a foglalás befejezését. A közreműködők nagy meglepetéssel tapasztalták, hogy a képekből szombatról hétfőre több hiányzott. Ezeket Tornyainé saját, később meg nem erősített nyilatkozata szerint kivonta a végrehajtás anyagából.¹⁹

Miután a képek Hódmezővásárhelyre leérkeztek, 1936. június 13-án sor kerül Tornyai korábbi elhatározásának jogi formába való öntésére. Ezen a napon foglalja a vásárhelyi közjegyző a vásárhelyi városi kórházban Tornyai János akaratát okiratba, mellyel 81 olajképét, 4 vízfestményét, 4 rajzát, és egy térképet a városi múzeumnak részére ajándékozza. (V. sz. melléklet.) E között a 81 kép között, melynek kiválogatásában Kiss Lajos, a kiváló néprajztudós, Tornyai régi barátja is közreműködött, Tornyai életművének legjelentősebb alkotásai szerepelnek. (Nagy „Juss”, „Csokorkötés”, „Gémeskút”, „Bús magyar sors”, „Vihar után”, „Betyárszerlem” stb.)

Még ugyanezen a napon egy második ajándékozási szerződés is készült, melyben a már átruházottakon felül az ahhoz csatolt külön leltárban szereplő olajfestményeket, vázlatokat, rajzokat, fényképeket, reprodukciókat szintén Hódmezővásárhely városnak ajándékozza Tornyai János. Ebben a második okiratban azonban külön

¹⁵ Vásárhelyi Reggeli Újság 1935. jan. 30.

¹⁶ Vásárhelyi Reggeli Újság 1936. május 19.

¹⁷ Dr. Robogány István ellen a Budapesti Ügyvédi Kamaránál indított fegyelmi ügyiratai (F. 517) 1938., továbbá nevezett személyes közlése.

¹⁸ Tornyai Jánosné nyilatkozata a Magyarország c. napilap 1936. szept. 26. számában.

¹⁹ Tornyai özvegyének nyilatkozata, Magyarország c. napilap 1936. szept. 26. 14. old.

kikötésként szerepel az, hogy „ajándékozó az ingóságok közül egyet, vagy többet, akár valamennyit is belátása szerint indokolás nélkül megállapítandó szükség esetén saját személyére fenntartott joga gyanánt életében tulajdonába és birtokába visszaveheti és amennyiben ezen jogával élne, az ekként tulajdonába visszavett képekkel szabadon rendelkezni jogosult”. (VI. sz. melléklet.)

Ennek a kikötésnek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy a havi 100 pengős járadék mellett a betegeskedő idős mester számára további biztosítékot adjon előre nem látott gyógyászati kiadások fedezésére. Az ajándékozás indítékaként mindkét szerződésben azonos szöveggel a következő rész szerepel: „Tornyai János szülővárosának, Hódmezővásárhelynek iránta egész élete pályáján tanúsított jóságát és áldozatkészségét meghálálni és viszonzni, a szülővárosában a rajz tudomány és festőművészet, általában a közművelődést előmozdítani óhajtván” — juttatja a műveket Tornyai János a városnak.

A 90 műre vonatkozó okiratban Tornyai szükségesnek látja külön megemlékezni az akkor birtokában nem levő Magdolna c. olajfestményről is. Részletesen leírja ezt a képet „falemezre festett, mintegy 120 cm széles 150 cm magas olajfestmény, amelyen Rembrandt-szerű világításban misztikus háttérben lehajtott szomorú arcú kevés öltözékű női alak csillan ki, s fejéhez közel Krisztus keresztlélek lábát támasztó része a lábfejekkel együtt sejtelmesen látható”.

Tornyai János a továbbiakban feljogosítja Hódmezővásárhely várost, hogy ezt a képet is „bárkitől, aki azt birtokában, illetve birlalatában tartja, saját tulajdonként akár bírói úton is megszerezhesse”.

Ennek a külön intézkedésnek az okát abban lelhetjük, hogy a Magdolna c. kép Tornyai budapesti lakásán az otthagytott képek között még meg volt, a Vásárhelyre leszállított képek között azonban nem szerepelt. A későbbi sajtóközleményekben is többször szerepel ez a kép, az egyik cikk tévesen a barcelonai vilákiállítás díjnyertes képeként említi.²⁰

A „Magdolna” tudomásom szerint mind a mai napig ismeretlen helyen van, nem került elő.

Vásárhelyi tartózkodása alatt Tornyait több alkalommal felkeresi felesége. Először 1936 februárjában, rövidebb időre. Majd balesete után, pontosan meg nem határozható időben. Ez utóbbi alkalommal úgy nyitattja fel a Haltéri lakást és magához veszi Tornyai naplóját.²¹ Tornyai a későbbiekben festményei és naplója eltűnése miatt feljelentést tesz a rendőrségen. A nyomozás ez ügyben meg is indult, többeket kihallgatnak, később azonban az ügyészség megszüntető végzést hoz.²² Időközben ugyanis Tornyai felesége ismét Vásárhelyre látogat és míg korábban Tornyai János azt kérte a kórházi orvosoktól, hogy ne engedjék hozzá a feleségét, most már ezt a tilalmat feloldja.²³ Ebben az időben javult a festőművész állapota. Felesége tolokocsit vásárolt részére és többször felolvasott neki a kórház udvarán.

Tornyai 1935. szeptember 6-án elhagyja a kórházat és visszaköltözik a Haltér 4. szám alatti lakásába. Ekkor felesége már állandóan együtt van vele. Kibékülnek és az együtt töltött több, mint 10 év közös küzdelmei és élményei, továbbá Tornyai ez időbeli lelkiállapota, könnyen befolyásolhatósága új irányt ad az eseményeknek.²⁴

²⁰ Népszava 1936. szept. 24.

²¹ Magyarország 1936. szept. 26.

²² Magyarország 1936. szept. 25. Fővárosi Ügyészség 1006: (Kü) 1936. sz.

²³ Szegedi Törvényszék P. 7324/1936. 26/17 Dr. Wirth Márton és Dr. Generzich Antal vallomása.

²⁴ Szegedi Törvényszék P. 7324/17 5. oldal.

1936. szeptember 14-én ugyanis Szegedről kihívott közjegyző közreműködésével Tornyai a Haltéri lakáson egyidőben kettős intézkedést tesz. Egyrészt feleségének ajándékozza „minden vagyonát, összes bárhol levő festményeit, rajzait, vázlatait, kéziratait, feljegyzéseit, naplóját, különböző neves emberektől származó leveleit, Kovács Mária által festett, de a tulajdonát képező kb. 650 festményt, bútorait, festőszerszámait, készpénzét”.

Külön kiemelte ebben az okiratban, hogy a város múzeumában elhelyezett 400 festményt, melyekkel korábban úgy rendelkezett, hogy azokból életében amennyit akar visszavehet, szintén feleségének ajándékozza.²⁵

Ezzel egyidejűleg új végrendeletet készít, mely azt tükrözi, hogy Tornyai a halál gondolatával nem foglalkozott. Úgy hitte, hogy még kezébe fogja ecsetjét. Nemcsak már meglévő minden vagyonát hagyja ugyanis feleségére, hanem azokról a vagyontárgyairól is intézkedik, melyek majd a jövőben kerülnek tulajdonába. A végrendelet megalkotásának indokolásául felemlíti, hogy ezzel az ajándékozási szerződést akarja tovább erősíteni, hogy ha netán abból kimaradt volna valami, az végrendelete folytán illesse feleségét.²⁶

Az első végrendelet, mely 1931-ben keletkezett 1925-től keltezi felesége gondozó, támogató közreműködését, ez a második végrendelet viszont 14 évi közös sorsról tesz említést, valószínű gépelési elhallás folytán. Ezután már csak napok vannak hátra Tornyai életében, 1936. szeptember 17-én felesége dunyhába, párnába burkolva személygépkocsival Budapestre szállította.²⁷ Tornyai egyébként is megrongált egészségének — időközben tüdőgyulladás is fellépett nála —, a szállítás nyilvánvalóan nem kedvezett. A szervezet a megterhelést nem bírta tovább és 1936. szeptember 20-án Horánszky u. 9. sz. alatti lakásában délután 2 órakor meghal. A halál oka az orvosi megállapítás szerint „szívbénulás, tüdőgyulladás”.²⁸

Tornyai halála a festőművész özvegye és Hódmezővásárhely város között az egyébként is feszült helyzetet nyomban kielezi és elindítja azt a hosszú vitát, mely több éven át annyi hullámot vetett.

Hódmezővásárhelyen részben a rádió szeptember 21-i híradásából, részben pedig a fővárosi lapok szeptember 22-i számából szereznek tudomást a festőművész haláláról.²⁹

A város főispánja nyomban összehívja a kisgyűlést szeptember hó 22-ére. A kisgyűlés határozatában kimondja, hogy az elhunyt festőművészt a város halottjának tekinti, és Hódmezővásárhelyre való szállításáról, továbbá temetéséről gondoskodni kíván.³⁰ Erről táviratilag értesítik Tornyai özvegyét, aki azonban Hódmezővásárhely város javaslatát a temetéssel kapcsolatban nem teszi magáévá, hanem a főváros által felajánlott díszsírhelyet fogadja el. Így azután Tornyai Jánost a Kerepesi temetőben temetik el, szeptember hó 23-án délután fél 5 órakor. A Munkácsy lepellet letakart koporsó mellett, a lelkészi ima után a Szinnyei Társaság részéről Csók István búcsúztatta az elhunytat.

²⁵ Szegedi Közjegyzői iratok 325/1936.

²⁶ Uo. 326/1936.

²⁷ A Budapestre utazás időpontja a periratok szerint szept. 16, vagy 17, téves tehát a Magyarország 1936. szept. 24-i számában a festőművész özvegye által tett az a nyilatkozat, mely szeptember 5-re teszi Tornyai Budapestre történő felszállítását. A két közjegyzői okirat Hódmezővásárhelyen, a Haltéri lakáson készült, szeptember 14-én.

²⁸ Budapest Főváros VIII. kerületi Anyakönyvi Hivatal Halotti Anyakönyvei 1616/1936.

²⁹ Vásárhelyi Reggeli Újság 1936. szeptember 22.

³⁰ Városi Levéltár Hmvhely, Kisgyűlési jegyzőkönyv 1936. Magyarország 1936. szeptember 23.

A sírnál Szentgyörgyvári Gyenes Lajos, a Munkácsy Céh nevében, Szablya János a KÉVE részéről, Medgyessy Ferenc az Új Művészek megbízásából, Horváth Béla a Magyar Képzőművészek Egyesülete képviselőjében, a szülőváros nevében Endrey Béla, a Tornyai Társaság nevében pedig Faragó Sándor, illetőleg rövid verssel Gallyasi Miklós búcsúztatták Tornyai Jánost. Rajtuk kívül jelen volt még a temetésen Rudnay Gyula, Pásztor János, Lyka Károly, Kosztolányi Dezső, Sidló Ferenc is.³¹

A korabeli sajtóban némi cinizmussal „a holttestért folytatott küzdelemnek”³² nevezett eseményeknek még a sírnál is van visszhangja, mert a vásárhelyi művészek nevében elmondott nekrológban Darvassy István festőművész drámai szavakban utalt az Alföld festőjének fővárosi örök álmára. „Itt hantolunk el füstölgő gyárkémények alatt. Sírod mellett rohanó vonatok futnak a világba. Tornyai János ez nem a Te földed. Mert a lelked ott száll most is a füzes Tisza-parton, a zöldellő búzaföldek felett.”³³

Ami ezután történt a magyar sajtóban, az az akkori újságírás sajátos arcaként külön is figyelmet érdemel. A kor egyik nagy alkotójának, jelentős művészenek halálával általában rövidebb közlemény foglalkozik.

Kivétel a Pesti Napló, amelyik hosszabban méltatja Tornyait³⁴ és a Nemzeti Újság.³⁵ Ellenkező példa viszont az Újság című lap, amelyik egyetlen sorban sem emlékezik meg Tornyai haláláról, ugyanez időben viszont külön cikkben méltatja a Magyar–Hollandi Biztosító Társaság elhunyt vezérigazgatójának érdemeit.³⁶

Amint azonban a művész özvegye és Hódmezővásárhely város között a vita ki-robban, és ebben a képek sorsa, eltűnése szenzációvá növelhető, egyszerre az érdeklődés középpontjába került Tornyai. A Magyarország c. lap óriási betűkkel az egész címdoldt, sőt a második oldalt is betöltő terjedelemben foglalkozik az üggyel.³⁷ A többi lap is egyszerre széles körben érdeklődést mutat és erősen túlzott adatokat közöl a képek sorsáról, 3000 kép eltűnéséről olvasunk.³⁸ Majd 1000,³⁹ később 800⁴⁰ kép szerepel a sajtó hasábjain, sőt drámai nyilatkozatok is.⁴¹

Ezek a sajtóközlemények ismételtén arra figyelmeztetik a kutatót, hogy a publicisztika közleményeit csak az egyéb forrásokkal egybevetve és azok által is igazolt esetben fogadja el való tényeknek. Az egyik publikáció Tornyai élete utolsó napjára teszi intézkedéseit akként, hogy „mindent a feleségére hagyott, 2 órával később pedig ezt az intézkedését megváltoztatva, szülővárosát tette örökösévé”.⁴² Másik közlemény szerint a szegedi kórházban gyógykezelték Tornyait,⁴³ két további cikk pedig a barcelónai nagydíjat a Magdolna képnek „ítéli oda”.⁴⁴ Ez utóbbi csak tovább növeli a barcelónai nagydíj körüli bonyodalmakat, melyet a későbbiekben általánosan, de

³¹ Magyarország 1936. szeptember 22., szeptember 23. Budapesti Hírlap 1936. IX. 23., 24. Esti Kurír 1936. szeptember 22., Friss Újság 1936. szept. 22.

³² Kis Újság 1936. szeptember 24.

³³ Vásárhelyi Reggeli Újság 1936. szept. 27.

³⁴ Pesti Napló 1936. október 10.

³⁵ Nemzeti Újság 1936. szept. 24.

³⁶ Újság 1936. szept. 28.

³⁷ Magyarország 1936. szept. 24., 25., 26.

³⁸ Magyarország 1936. szept. 25.

³⁹ Vásárhelyi Újság 1936. szept. 27.

⁴⁰ Magyarország 1936. szept. 27.

⁴¹ Magyarország 1936. szept. 26. 14. oldal.

⁴² Pesti Napló 1936. okt. 10.

⁴³ Pesti Napló 1937. június 10.

⁴⁴ Népszava 1936. szept. 24.

tevesen elterjedten a Csokorkötéssel hoztak kapcsolatba. Ma már kétséget kizáróan megállapítható, hogy a Juss került díjazásra Barcelonában.⁴⁵

A művész özvegye szeptember 24-én még úgy nyilatkozott, hogy nem kíván pert indítani a város ellen.⁴⁶ Időközben azonban felbontásra kerül az általa még akkor nem ismert tartalmú szeptember 14-i második végrendelet. Az időközben történt tájékozódás, és Hódmezővásárhely város egyezkedési készségének hiánya indítja arra az özvegyet, hogy 1936. október 9-én a szegedi törvényszéknél pert indít Hódmezővásárhely város ellen.

Követeli az általa sem vitatottan elajándékozott 81 db festmény beadványában 100 ezer pengőre becsült értékének felét, valamint a Tornyai János által rendelkezési jog fenntartásával átadott 411 db festmény és 639 db Mári kép visszaadását, illetőleg az utóbbiak 30 ezer pengőben meghatározott ellenértékét.⁴⁷

A per megindítását Hódmezővásárhelyen a temetés bonyodalmai miatt kialakult közhangulat után érthetően kedvezőtlenül fogadták és ennek a sajtóban is hangot adtak.⁴⁸

Ugyanakkor azonban a per kimenetelét illetően már Hódmezővásárhelyen is jelentkezik óvatosabb vélemények, melyek a maga teljes egészében látják az ügy igen bonyolult és nehezen elbíráható voltát.⁴⁹

A pert Tornyai özvegye szegénységi jogon folytatja és a becsatolt T.—2043/1936-os sz. Budapest Főváros VIII. ker. elöljárósága által kiállított szegénységi bizonyítvány szerint a havi jövedelme 80—90 pengő, melyet képeladásból biztosít. A Tornyaiakkal közösen használt lakás pedig, a kiállított igazolás szerint 1 műterem, 1 szoba, és mellékhelyiségből áll.⁵⁰

Hódmezővásárhely város ezek után is elzárkózik a képek kiadása, illetőleg azok ellenértékének kifizetése elől. Védekezése eléggé elkeseredett és kiélezett. Elsősorban arra hivatkozik, hogy a feleség javára szóló ajándékozási szerződés kényszer, illetőleg megtevésztés hatása alatt jött létre. Ennek alátámasztására bizonyítani kívánja, hogy Tornyai és felesége között az utóbbi években a viszony jelentős mértékben elromlott, és hogy a családi élet ilyen mértékű ziláltsága mellett, melyre Tornyai hódmezővásárhelyi tartózkodása során többször is kitért, korábbi szándékának megváltoztatását csak megtevésztés idézhette elő.

Hivatkozott továbbá a város arra is, hogy a képek elég jelentős részét az özvegy elzalogosította a postatakarékpénztárnál. — Végül felhívta a város maga mellett azt is, hogy Tornyait úgy csalta ki felesége a kórházból, hogy Mártélyra viszi ki naplementét nézni, és ehelyett 200 km-es autótutat tétetett meg vele, súlyos állapota és

⁴⁵ Ma már nehéz pontosan megállapítani, honnan eredt a Csokorkötés barcelonai nagydíja. Ebben bizonyos mértékben Tornyai is részes, hiszen még élt, amikor Faragó Sándor idézett műve megjelent. Ebben Faragó azt írja, hogy Barcelonában a „Virágbararulás” kapott nagydíjat. Viszont, mint erre Székely Zoltán hivatkozott művében rámutat, a barcelonai kiállítás katalógusa szerint csak egyetlen Tornyai mű szerepelt a vilákkiállításon és annak címe: Heritage (Öröklés). Nyilvánvaló tehát, hogy ez a Juss. A barcelonai vilákkiállítás 1929-ben volt. A Csokorkötés stílus kritikai vizsgálatán, továbbá a Barcsay kép hátára festett első kompozíciós vázlatának szentendrei eredetén túl, a modellként szereplő feleség nyilatkozata is a kép későbbi születését támasztja alá. Tornyai özvegyének nyilatkozatát a Csongrád-megyei Hírlap 1962. III. 18-án közölte.

⁴⁶ Magyarország 1936. szept. 24.

⁴⁷ Szegedi Törvényszék P. 7324/1936./1.

⁴⁸ Vásárhelyi Reggeli Újság, 1936. nov. 1.

⁴⁹ Népújság (Hódmezővásárhely) 1936. okt. 11.

⁵⁰ Budapest Főváros VIII. ker. elöljárója T. 2043/936.

rendkívüli fájdalmas lábtörése ellenére. Ez a város beadványa szerint a festőművész halálának nagyrészbeni okozójává lett.⁵¹

A bíróság széleskörű bizonyítást rendel el az ügy tisztázására. Több mint tíz tanút hallgatnak ki és szakértői véleményeket szereznek be. Így mindenekelőtt a kényszer, illetőleg megfélemlítés fennállásának lehetőségével kapcsolatban kórházi és kezelőorvosai véleményének meghallgatásával tisztázta a bíróság Tornyai utolsó évekbeli szellemi állapotát, ítélőképességét. A kihallgatott kórházi orvosok (Dr. Genersich Antal igazgató főorvos, Dr. Wirth Márton belgyógyász főorvos), továbbá Dr. Mészáros Pál, Tornyai hosszú időn át volt kezelőorvosa, egyöntetűen vallották azt, hogy Tornyai értelmileg és szellemileg élete végéig teljesen beszámítható állapotban volt. A mintegy három évtizeddel korábban jelentkező luesét rendszeresen kezelte, és abból kifolyólag csak járási zavarai keletkeztek, szellemi képessége semmiféle zavart, vagy csorbát nem szenvedett.

Ugyancsak a kihallgatott orvostanúk vallomása igazolta, hogy Tornyai leérkezésekor valóban panaszkodott feleségére. Ezekből a megnyilatkozásokból nyilvánvalóvá vált: a közöttük levő kapcsolat megromlása is közrejátszott abban, hogy Tornyai Vásárhelyre költözött. A későbbiekben azonban megváltozott ez a helyzet és bensőséges házastársi kapcsolat kialakulásának külső jeleit tapasztalták a tanúk.

Nem sikerült a városnak bizonyítani — már a dolog természeténél fogva sem —, hogy Tornyai Budapestre szállítása akarata ellenére és megfélemlítéssel történt volna. Erre vonatkozóan a szállítást végző személygépkocsi vezető nem tudott felvilágosítást adni. A beszálláskor arra járt és kihallgatott tanú pedig csak jajgatást halott, ami természetesen adódhatott a mozgási nehézségek által előidézett fizikai fájdalom-ból is.⁵²

Az özvegy becsatolta a 8843-as sz. elszámolást, amelynek értelmében 1936. április 20-án 13 db képet átadott aukcióra 400 pengő előleg felvétele mellett. A 13 kép címe a következő: Téli táj, Park részlet, Mártélyi táj, Napfény eső után, Ajtó, Barátok kertje, Kertészlak, Magyarszoba, Erdő ősszel, Reggeli seprés, Kiöntött a Tisza, Napsütés a Parkban, Eresz alól. Valamennyi olajfestmény. Minthogy a kiállított elszámolás méretet nem tüntet fel, és mert a képek jelentős részének címe nagyon is általános (Park részlet, Téli táj stb.) az azonosítás igen nehéz és további sorsuk követése majdnem lehetetlen.⁵³ A perlekedés előrehaladtával Tornyai özvegye 1937. május 8-án tett bejelentésével úgy változtatta meg követelését, hogy lemondott a Tornyai képek kiadásáról és helyette özvegyi jogának sérelme miatt évjáradékot kért megállapítani. Természetbeni kiadásra irányuló igényét csak a Mári képekre tartotta fenn.⁵⁴

A per során kihallgatták Tornyai Jánosné is, akinek a bíróság előtti vallomása és korábbi sajtónyilatkozata nem áll összhangban. Mint már hivatkoztam, a sajtónyilatkozatban több kép biztonságba helyezésétől beszélt és azt állította, hogy azok megvannak. A bírósági kihallgatás során azonban már semmit sem tud ezekről, sőt azt állítja, hogy azokat Vásárhelyre leküldte.⁵⁵

A Mári képekkel kapcsolatban egyébként egy másik per is indult, melyre a későbbiekben majd visszatérünk.

⁵¹ Szegedi Törvényszék P. 7324/1936./3.

⁵² Fenti számú periratok 17-es jegyzőkönyve.

⁵³ Postatakarékpénztár árverési csarnok 8843. elszámolás. Fotokópiában periratokhoz csatolva.

⁵⁴ Periratok 17-es jegyzőkönyv 11. oldal.

⁵⁵ Periratok 1937. júl. 5. 25. jelzésű jegyzőkönyv.

Hódmezővásárhely város látva, hogy az ajándékozási szerződés érvényességét eredményesen nem tudja támadni, a védekezés további — kissé erőltetettnek ható — eshetőségét is kimeríti. Ennek keretében vitatja a képek értékét, sőt Tornyai festői nagyságát is. A képek forgalmi értékének megállapítása érdekében a bíróság elrendeli Paur Géza festőművész, a Képzőművészeti Társulat főtitkárának szakértői meghallgatását. Nem érdektelen röviden foglalkozni a szakértői véleménnyel, mely a város javára létrejött első ajándékozási szerződés tárgyát képező 90 műtárgy — ebből 81 olajfestmény — értékét 96 300 pengőre becsüli. Ezek között a nagy Juss 10 ezer, a Csokorkötés 3000, a Bús magyar sors 4000, a Csizmahúzás 3000, a szentendrei képek pedig 500—700 pengő értékben szerepelnek. (VII. melléklet.)

A második szerződésben említett 481 kép és 353 rajz értékét pedig együttesen 28 100 pengőben állapítja meg a szakértő. Itt az olajfestmények értékét átlagban 40—50 pengőre, a rajzok értékét pedig 30 pengőre becsülte.⁵⁶

Az értékelés nemcsak Tornyai jelentőségének a fényében tekinthető szerénynek, hanem akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a Szépművészeti Múzeum Tornyaitól korábban különböző években vásárolt képeinek db-kénti vételára általában meghaladta az 1200 koronát, illetőleg 1500 pengőt.⁵⁷

A szakértői vélemény egyébként néhány érdekes megállapítást is tartalmaz, Tornyainak a kortársak által való értékelésére vonatkozóan. Megállapítja, hogy Tornyai nemcsak „ritka művészi tehetséggel megáldott festőnk volt, de kortársai sorából művészetének felette jellemző magyarságával is kivált”. Továbbiakban »igazi magyar őstehetségnek« nevezi Tornyait. Az értékelésnél jelentős szempontnak tartja még azt is, hogy azok alkotója már halott. A nemzetközi műkereskedelmi forgalomnak az a gyakorlata, hogy „kiváló képzőművészek alkotásai elhalálózásukkal azonnal 50—100%-kal emelkednek értékükben.”⁵⁸

A képek értékelésével kapcsolatos vita eldöntésére és Tornyai művészi nagyságának bizonyítására az özvegy eredeti dokumentumok fotokópiáit csatolja be. Így

⁵⁶ 1937. május 28-i szakértői vélemény, periratok 21. mell.

⁵⁷ Országos Magyar Szépművészeti Múzeum 1937. nov. 24-i levele, 1—10. alatt felsorolva a Tornyai J.-től vásárolt képek.

1. Lelt. sz. 2589. Tornyai János: Menyecske a műteremben.
Vétel, 1904. L. 400 K.
2. „ „ 3211. Tornyai János: Édesanyám szobájában.
Vétel 1905. — 1000 K.
3. „ „ 4130. Tornyai János: Őszi reggel.
Vétel. 1911. — 450 K.
4. „ „ 4131. Tornyai János: Édesanyám szobája.
Vétel, 1911. — 450 K.
5. „ „ 5088. Tornyai János: Zöldkabátos asszony.
Vétel: 1917. — 2000 K.
6. „ „ 5301. Tornyai János: Tiszaparti táj.
Vétel, 1919. — 950 K.
7. „ „ 5302. Tornyai János: Tanyák.
Vétel, 1919. — 900 K.
8. „ „ 6504. Tornyai János: Nagy borulás.
Vétel: 1931. — 1200 P.
9. „ „ 6602. Tornyai János: Műteremben.
Vétel, 1933. — 1300 P.
10. „ „ 6796. Tornyai János: Pirosruhás nő.
Ez utóbbi képet beczkói Bíró Henrik műgyűjtő 1934-ben ajándékozta a múzeumnak. Értéke 500,— P.

⁵⁸ Periratok 21.

megtaláljuk ezek között Munkácsy Mihály már publikált ajánlását, melyben a városi tanács pártfogását kéri a fiatal festő számára.⁵⁹

Becsatolta az özvegy *Zichy Mihály, Feszty Árpád, és Benczúr Gyula* Tornyaihoz írt levelét, illetőleg *levélrészletét*. (VIII—X. sz. melléklet.)

Ugyancsak a fenti célból került a bíróság elé a barcelónai világiállítás aranyérmének odaítélésével kapcsolatos levél, továbbá az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat és a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter levele az állami kis aranyérem odaítéléséről. Ez utóbbi gazdasági és művelődéstörténeti érdekessége, hogy a kis aranyérmel „*tekintettel a súlyos gazdasági viszonyokra, csak ezüstből volt módjában elkészíttetni*” a minisztériumnak. (XI—XIII. melléklet.)

Kiegészíti még ezt a dokumentációt a Képzőművészet c. folyóirat 1933 júliusi száma, melyben Magyar Mesterek cím alatt Tornyai Jánossal foglalkozik a folyóirat.⁶⁰ Majdnem egyévi hosszúságú részletekbe menő bizonyítási anyagot tartalmazó tárgyalás után hozza meg 1937. szeptember 14-én a szegedi törvényszék az ítéletet. Ebben arra kötelezi *Hódmezővásárhely várost, hogy a festőművész özvegyének élete végéig fizessen havi 125 pengő járadékot*. Az eljárás elhúzódását még olyan, a közjegyzői gyakorlatban szinte példátlan eset is hátráltatta, hogy a második, 1936. június 13-i ajándékozási okirat eredeti példánya a közjegyzői irattárból eltűnt. Azt a bíróságon nem lehetett bemutatni. Külön eljárás útján kellett hiteles kiadványt készíteni.

Az ítélet indokolását nem részletezzük, pusztán csak annyit, hogy a magánjog általános szabályai szerint a megajándékozottnak felelnie kell az ajándékozó kötelezettségeiért, jelen esetben az özvegyi jog alapján az ajándék erejéig megajándékozott Hódmezővásárhely városnak.

A járadék mértékének megállapításánál a bíróság azt vette figyelembe, hogy a házasság fennállása alatt, megítélése szerint, Tornyai havi jövedelme átlagban 250—300 pengőt tett ki.⁶¹

A város nem nyugodott bele az ítéletbe, így került az ügy a szegedi ítélőtáblához, mely a törvényszéki ítéletet jóváhagyta.⁶² Majd az ügy a végső fórumhoz, a kúriához került. Közben azonban egészen különös dolog történik a két egybehangzó bírósági ítélet után Vásárhelyen. A város törvényhatósági bizottsága, 1937. december 16-án tartott közgyűlésében kimondja, hogy a Tornyai János festőművész által a városnak ajándékozott képeket az özvegynek visszaadja és a határozat indokolása szerint azért teszi ezt, mert a tartásdíj címén fizetendő összeg az ajándékozott képek értékével nem áll arányban.⁶³

Nehéz pontos magyarázatot találni erre a döntésre. Bizonyos, hogy a per folyamán felkavart indulatok is közrejátszottak. — Kétségtelen azonban, hogy a város törvényhatósági bizottsága ezzel a döntésével vállalta annak kockázatát, hogy az évi több millió pengős költségvetésben jelentős tételnek nem tekinthető havi 125 pengő

⁵⁹ Bodnár Éva i. m. 61. l.

⁶⁰ Képzőművészet 1933. július 138. l. Tornyai nevének írása tévesen Y-nal.

⁶¹ Szegedi Törvényszék P. 7324/1936./28.

⁶² Szegedi Itélőtábla P. III. 1314/1937./35.

⁶³ Hódmezővásárhelyi Városi Levéltár közgyűlési jegyzőkönyvek 339/1937. Kgy. — A város törvényhatósági bizottságának közgyűlése először 1936. szept. 26-án foglalkozik az ajándékozás ügyével és ekkor egyhangúlag elfogadja az ajándékot. A közgyűlést előkészítő eljárás során a th. kisgyűlés szept. 25-i ülésében a város polgármestere előadja, hogy „az ajándékozást Tornyai János ahhoz a feltételhez kötötte, hogy csak akkor hozható nyilvánosságra, amikor erre a felhatalmazást Tornyai János megadja.” A város polgármestere azonban az ügy tárgyalását azzal indokolja, „hogy Tornyai Jánost Hódmezővásárhelyről elvitték, így feljogosítottnak érezte magát, hogy a tárgysorozatba ezt a pontot felvétesse”.

1937
MAGYAR KIRÁLYI KÖZLÖNY
0059
Főlastronszám

K I V O N A T

P. III 1314/36
1937

Hódmezővásárhely thj. város törvényhatósági bizottságának 1937. évi december hó 10-án tartott évnegyedes rendes közgyűléséről készült jegyzőkönyvéből.

339 /1937 kgy.szám.

Dr. Csáky Lajos t. főügyész ismertette Ösv. Tornyai Jánosé -
nak a város ellen ösvegyri jog és járulékal iránt indított per eddigi e-
redményét a a th. közgyűlés vonatkozó 474/1937.sz. határozati javas-
latát.

Szólni kívánó nem jelentkezett, ezért elnök a tanácskozást
berekasztli a a kérdést előírás szerint szavazásra felteszi.

A közgyűlés az előterjesztett határozati javaslatot felki-
áltással elfogadja, mihez képest elnök kihirdeti, hogy e tárgynál követ-
kező a

h a t á r o z a t :

A törvényhatósági közgyűlés a 193/1936.kgy.sz. alattielt ha-
tározatának megváltoztatásával kimondja, hogy a Tornyai János festőmű-
vész által a város közönségének tett és elfogadott ajándékozásait ha-
tálytalanítja és felhatalmazza a polgármestert, hogy a Tornyai János ál-
tal Hódmezővásárhely város közönségének ajándékozott képeket nevezett
ösvegynek vissza adhassa, és a város közönségét az ajándékozás előtti ál-
lapotba hozhassa, e végből a tisztí főügyészt a törvényhatóság utasítja,
hogy a törvényhatóság ezen álláspontját a m. kir. Curia előtt érvényesít-
hesse. Megjegyzi azonban a törvényhatóság, hogy a város közönsége részé-
ről az ajándékokról való lemondás folytán a képek visszaadása harmadik
személyek korábban szerzett végrehajtási zálogjogának sérelme nélkül tör-
ténhetik és a városnak a kifizetett összegek visszakövetelése iránti je-
gát nem érinti.

Hódmezővásárhely város közgyűlésének határozata a Tornyai művek visszaadásáról. I.

INDOKOK:

A törvényhatósági közgyűlés 193/1936.sz.határozatával a Tornyai János által a város közönségének tett ajándékozást elfogadta, illetőleg a közgyűlés elfogadó határozatát jóváhagyta.

Mint hogy azonban a szegedi kir.Törvényszék az ajándékozott képekre vonatkozó végrehajtás a kir.Itéltábla pedig a város közönségét az ajándékozott képek értéke erejéig minden vagyona vezethető végrehajtás terhével havi 125 P. tartásdíj fizetésére kötelezte, a fizetendő összeg pedig a törvényhatóságnak ajándékozott képek értékével arányban nem áll, ennek következtében az ajándékozásokat a törvényhatóság maga részéről hatálytalanítandónak találta. Ezen jogi álláspontja folytán a további rendelkezéseket meg kellett tenni. A törvényhatóságnak a képekről való lemondása a képek visszaadása más, harmadik személyek körében szerzett zálogjogát, valamint a város által kifizetett összegek visszakövetelési jogát nem érintheti.

Mindezekről jegyzőkönyvi kivonat útján értesítendő a Polgármester elnöki ikt.utján, polgármester közigazgatási iktató útján, városi tiszti főügyész, dr.Robogány István ügyvéd, Budapest VIII.József u.2.sz. I.em.3.ajtó sz., özv.Tornyai Jánosné Szabó Proits Rozália, Budapest, VIII.Horvátok u.9.sz.a.lakos, és a számvétség.

kmft.

K i r á d t a :

Ludrey
polgármester.

G.S.E.
E.M.G.

fizetése helyett lemond az ajándékozott mintegy 900 Tornyai műről. Ugyancsak érthetetlen, hogy ezt a határozatot a város vezető testülete teljes egyhangúsággal hozta. Nem volt egyetlen törvényhatósági bizottsági tag, aki felemelte volna a szavát, hogy a város néhány éve ünnepelt nagy fiának életműve jelentős részét magába foglaló ajándékáért jogszabályi kötelezettség szerint csekély áldozatot is hozhat a szülőváros.

Szerencsére ez a döntés elkésett. Így a törvényhatósági bizottság akarata ellenére a Tornyai képek mégis a város tulajdonában maradtak és közgyűjteményének, a múzeumnak értékes anyagát képezik. A műemlékekkel kevésbé rendelkező város egyik kiemelkedő kulturális értéke, vonzereje lett a Tornyai kiállítás. A kúria ugyanis végítéletében⁶⁴ perjogi szabályra hivatkozva állapította meg, hogy két egybehangzó ítélet után a képek visszaadására vonatkozó döntés elkésett, azt a felülvizsgálati eljárás során érvényesíteni nem lehet.

A hagyaték körüli vitának, mint már korábban érintettük, még egy mellékágával is találkozunk. A Tornyai képekkel együtt ugyanis Hódmezővásárhelyre szállítottak mintegy 400 db Mári képet is. Kovács Mária festőművész ezeket a képeket vissza akarta szerezni a maga számára, azért 1937. június 16-án pert indít a szegedi törvényszéknél Hódmezővásárhely város és Tornyai Jánosné ellen.⁶⁵ A beadványban, mely az eljárást elindítja, előadja Kovács Mária, hogy mintegy 14 éven át, 1907. évtől egészen 1921. végéig kisebb megszakításokkal, élettársként élt együtt Tornyai Jánossal. Ez alatt az idő alatt ismerkedett meg Tornyai útmutatása alapján a festészet technikai ismeretével és mintegy 600 képet fest. Ebből az általa előadottak szerint az idők folyamán 200-at értékesít, 400 azonban megmarad. Valamennyit „Mári” szignatúrával látta el. Mikor 1921 végén életközösségük megszakad, a képeket közös lakásukon hagyja és azokat Tornyai János Hódmezővásárhelyről való elköltözésekor magával viszi Budapestre.

A bíróság azonban a kérelemnek nem ad helyt és nem ítéli vissza Kovács Mária-nak a képeket, mert Tornyai özvegye okiratokkal igazolja, hogy azok részben Kovács Mária nyilatkozata, részben egyéb okok (vásárlás) folytán Tornyai János tulajdonába mentek át.⁶⁶

Hódmezővásárhely város pedig kijelenti, hogy a Mári képekhez nem ragaszkodik, azokat az özvegynek hajlandó átadni.⁶⁷ A képnek több, mint fele (215 db) ennek ellenére a Tornyai János Múzeum képzőművészeti gyűjteményében szerepel.⁶⁸ Tornyai özvegye ugyanis, bár erre rendelkezési joggal bír, a Mári képeknek csak egy részét szállíttatta el Vásárhelyről. A többi Tornyai képpel együtt Hódmezővásárhelyen maradvá kerültek a városi közgyűjteménybe a Mári képek is.⁶⁹

Az ellentétek azonban a legfelsőbb bírói fórum jogerős ítélete után sem érnek véget Hódmezővásárhely város és Tornyai özvegye között. A város, amely saját halottjának tekintette Tornyai Jánost és akit korábban évjáradékban is részesített, a per eldőlte után nyomban 996 pengő követelt az özvegyen, az elhunyt festő kör-

⁶⁴ P. I. 59/1938./42. sz.

⁶⁵ Szegedi Törvényszék P. 228/1937./1. A Mári képek darabszámát illetően, az iratokban különböző adatok fordulnak elő. Egyik 640-ről, másik 639-ről, majd 615-ről szól. A magunk részéről a Kovács Mária által közölt mennyiséget (400 db) tartjuk helyesnek és elfogadhatónak.

⁶⁶ Szegedi Törvényszék P. 228/1937/3. fotokópiák és becsatolt levél.

⁶⁷ Periratok 10-es.

⁶⁸ A hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum képzőművészeti leltárkönyvének 1956—57. évi bejegyzései szerint.

⁶⁹ Szegedi Törvényszék 228/1937.

házi ápolásával és gyógykezelésével kapcsolatban.⁷⁰ Ez a kezdeményezés nyilvánvalóan szintén csak a pereskedés felfokozott indulatai nyomán keletkezhetett, hiszen a város vezetői tudták, hogy Tornyai szegényjogon folytatta a pert, így az ápolási költségek végrehajtására sem került sor. A vita azonban még mindig nem ért véget, hanem a felszabadulás utáni változott gazdasági körülmények között felújul, mégpedig a havi járadék újraértékelése kérdésében. A város törvényhatósági bizottsága két alkalommal is foglalkozik a járadék összegének megállapításával. Először 1947. március 28-án, amikor 1946. augusztus hó 1. napjától 183 Ft-ban állapítja meg a járadékot azzal az indokolással, hogy a bírói ítéletben megállapított 125 pengő havi járadék megközelítően az állami rendszerű XI. fizetési osztály 3. fokozatának megfelelő összeg volt és a határozat időpontjában ez 183 Ft-ot tett ki. Tornyai özvegye elfogadja ezt az ajánlatot. Egy év múlva azonban változik a közalkalmazottak fizetése és 1948. március 23-án ismét közgyűlés elé kerül a járadékösszeg megállapításának ügye. Ekkor kimondja a törvényhatósági bizottság, hogy egyszer és mindenkorra a XI. fizetési osztály 3. fokozata szerinti összegben állapítja meg a járadékot.⁷¹

Ez a megállapodás Tornyai özvegye számára ekkor sem, de a későbbiekben még kevésbé volt előnyösnek tekinthető. Az Országos Nyugdíjintézet megalakulásával ugyanis a járadék fizetését átveszi a nyugdíjintézet és nyugdíjként kezeli. Már pedig ismert tény, hogy az állami alkalmazottak nyugdíja hosszú éveken át stagnált. Így már több, mint egy évtizede 412 Ft-ot tesz ki a folyósított járadék összege – amit ha a megítélt 125 pengő havi járadékkal vetünk össze, aránytalan.

A képek végül is Hódmezővásárhely város múzeumának gyűjteményébe kerültek. A felszabadulás előtt hosszú éveken át csak raktárban voltak elhelyezve. A felszabadulás után kerültek először szakszerű leltárbavételre, egy részük ekkor került bekeretezésre is. A 40-es évek végén a város vezetői és a múzeum közötti megállapodás eredményeként hivatali helyiségek díszítését szolgálja a Tornyai gyűjtemény 60–80 db alkotása. A múzeumok államosítása után a későbbiekben ez a helyzet fokozatosan megszűnik és visszakerülnek a képek a múzeum gyűjteményébe. A város múzeuma 1950-ben veszi fel a nagy alföldi festő nevét.⁷² 1954-ben néhány vidéki városban Tornyai kiállítás nyílt, majd a helyi művelődési ház második emeletén állandó Tornyai kiállítást rendeztek.

Tornyai műveinek jelentős része azóta már sok kiállításon nyújtott örömet a tárlatlátogatóknak, határozott színfoltja volt a budapesti Múcsarnokban rendezett alföldi kiállításnak és a nagy magyar festő 25 éves jubileumi kiállításának jelentős részét is a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum anyagából válogatták.

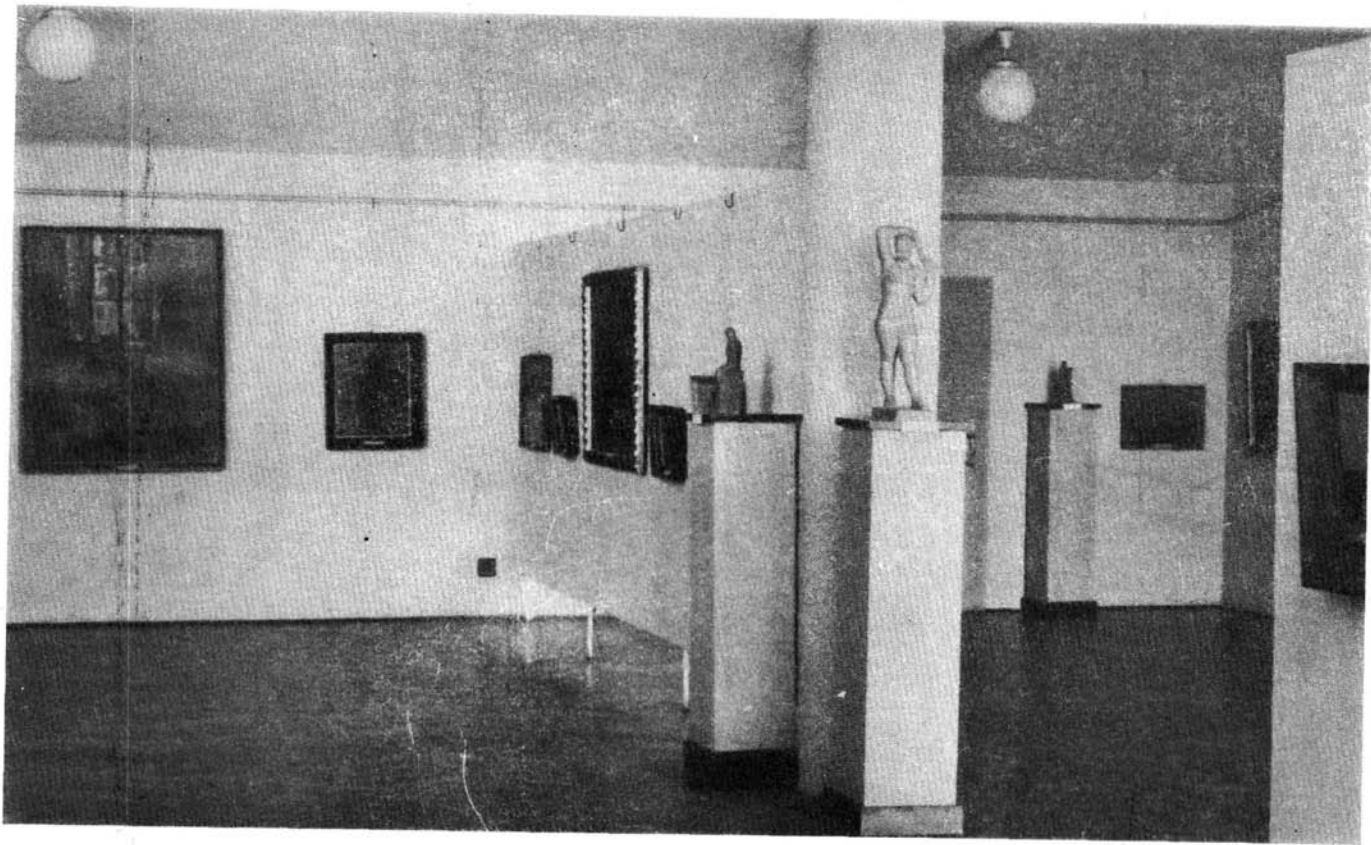
A hagyaték története ezzel véget is ér, az ellentétek az idő folyásával elsimultak. A magyar művelődéstörténet szempontjából a legfontosabb, hogy a nagy magyar festő életművének döntő része közgyűjteménybe került és így a tárlatlátogatók tíz- és százazreinek nyújt művészi élményt és örömet. Eljutottak az alkotások tehát igazi címzettjeikhez, azokhoz, akiknek Tornyai szánta, a magyar néphez.

Dömötör János

⁷⁰ Hódmezővásárhelyi Városi Levéltár 22118/1936. sz.

⁷¹ Uo. 49/1947. Kgy.sz., 62/1948. Kgy.sz.

⁷² Múzeumok és Műemlékek Országos Központja 4119/1951. MMOK.

A Tornyai János Múzeum állandó Tornyai—Medgyessy kiállításából

V é g r e n d e l e t.

Alulírott Tornyai János festőművész, Budapesti Horánszky utcai 9. sz. alatti lakos testi és szellemi erőm teljes birtokában, érett megfontolás után, halálom esetére a következő végakaratú rendelkezéseket tettem:

1. Minden ingóvagyonomat, bútoromat, lakásom felszerelését, az összes tulajdonomban lévő képeimet hagyom Proits Szabó Rozália úrnőre, aki jelenleg Velem Horánszky u. 9. szám alatti lakásban lakik.

2. Az ő kötelességévé teszem, hogy illő eltemettetésemről, mint általános és kizárólagos örökösöm gondoskodjék és esetleg adósságaimat, amennyiben ilyen elhalálozásomkor lennének, a reá szálló vagyonból kielégítse.

3. Külön is kijelentem, hogy mindaz a vagyon, amely jelenleg birtokomban van, s amely esetleg halálom után birtokomban lesz, a saját munkásságomból szerzett vagyon, amelyben engem csak Proits Szabó Rozália, aki immáron hosszú évek óta velem együtt él, segített és támogatott. Nincs tehát vagyonomban semmi ági, vagy öröklött vagyon és semmi olyan, amire valaki igényt tarthat.

4. Jelen végrendeleti intézkedésem magyarázatául külön is kiemelem, hogy Proits Szabó Rozália 1925. év óta gondozóm, és ügyeimben segítőtársam, aki eme idő alatt soha külön tiszteletdíjat, vagy bármilyen fizetséget nem kapott. Kelt Budapesten, 1931. május hó 22-én. (huszonkettő).

Tornyai János sk.

Mi alulírottak ezennel tanúsítjuk, hogy az előttünk személyesen ismert Tornyai János budapesti (VIII. Horánszky utcai 9. sz.) lakos festőművész a mi egyidejű jelenlétünkben az általunk és az általa értett magyar nyelven kijelentette, hogy ezen okirat az ő végrendeletét tartalmazza és azt előttünk a mi együttes jelenlétünkben sajátkezűleg aláírta.

Budapesten 1931. május hó 22-én (huszonkettő)

Dr. Vészi Mátyás sk.

Budapest (Andrássy u. 27.)

Dr. Wágner György sk.

Budapest (Andrássy u. 27.)

Dr. Antal Pál sk.

Budapest, Veres Pálné u. 27.

Dr. Medgyessy Ferenc sk.

Budapest, X. Százados út. Művésztelep

Ezt a végrendeletet a mai alulírott napon Vm. 2./1936. szám alatt kihirdettem. Budapest 1936. egyezerkilencszázharminchat évi november hó 20. huszadik napján Dr. Beniczki Géza és Dr. Kőrössi Bertalan budapesti kir. közjegyzőnek a budapesti kir. közjegyzői kamara által 1246/1932. szám alatt kirendelt helyettese.

P. H.

Hatósági bizonyítvány

Abból az alkalomból, hogy az élete delén már túlevő Tornyai János festőművész budapesti VIII. ker. Horánszky u. 9. (III. em. 18.) sz. alatti lakos dohányeladási engedély elnyerése iránt kérelmet adott be s annak elintézése a székesfővárosi m. kir. Pénzügyigazgatóság 100831/III—C. 1934. sz. végzése szerint folyamatban van, — alulírott, mint Hódmezővásárhely th. város polgármestere köztudomás alapján és mert működését ifjúsága óta állandóan figyelemmel kísértem — bizonyítom azt, hogy nevezett Tornyai János fiatal kora óta

festészettel foglalkozik s ma — amikor már közel van élete 70. évéhez, — elmondhatja magáról, hogy mindenkor az ősmagyar erőnek, a magyar Alföldnek és általában a magyar művészetnek volt az első sorokban küzdő katonája.

Ős magyar tehetség, tudását igazolják azok a kitüntetések, amelyekkel nemcsak saját tehetségét, hanem a magyar művészet nagyra emelkedettségét és hivatottságát ismerték el úgy hazánkban, mint külföldön. A székesfőváros Jankó János díját, a Képzőművészeti Társulat történelmi nagydíját, a barcelonai világkiállítás nagy aranyérmét, a magyar állam aranyérmét, a Szinyei Merse Társaság nagydíját, mint művészetének elismeréseit mondhatja magáénak, ennek dacára állandóan megélhetési nehézségekkel küzd. Ifjú korában Hódmezővásárhely város adott neki ösztöndíjat, hogy tudásának kiszélesítése és gyarapítása végett a külföld nagy művészeti helyeit felkereshesse.

Igy jutott el Párizsba, ahol Munkácsy Mihálynak volt tanítványa. Hazatérbe hosszabb ideig lakott városunkban s itt készített képei, melyek hazánk minden nagyobb képtárában megtalálhatók, az Alföld legszebb, legértékesebb gyöngyei. Egyéni életét jól ismerem, ennél fogva, tudom, hogy könnyelmű, léha életet sohasem élt, s ennek dacára nemcsak vagyontalannak, de teljesen szegénynek mondható, aki a legnagyobb anyagi küzködéssel tartja fenn magát. Ezért is, de azért is, mert az igaz magyar művészetnek mindenkor önzetlen, lelkes, igaz katonája és küzdő harcosa volt, méltónak tartom Őt arra, hogy most, amikor eddigi sok — és nagy művészi sikere és munkálkodása ellenére is nagyon nehéz anyagi helyzetben van s élni alig tud, — a magyar művészet terjesztése, népszerűsítése és szemléltetése érdekében kifejtett tevékenysége elismeréseként — más előírt igényjogosultság hiányában részére dohány eladási engedély adassék ki.

Hódmezővásárhely, 1934. március hó 1.

Soós sk.
polgármester.

III. melléklet

K i v o n a t

Hódmezővásárhely thj város törvényhatósági bizottságának 1934. évi szeptember hó 26. napján tartott évnegyedes rendes közgyűléséről készült és 1934. évi október hó 10-én meghitelesített jegyzőkönyvéből.

195/1934. Közgy. sz.

Dr. Nagy Gábor főjegyző ismertette dr. v. Kozma György és társai th. biz. tagoknak, Tornyai János festőművész részére járadék megszavazása ügyében beadott indítványa s a th. kisgyűlés vonatkozó 288/1934. sz. határozati javaslatát. (16.991/1934. polgm. sz.)

Szólni kívánó nem jelentkezett, ezért az elnök a tanácskozást berekeszti s a kérdést előírás szerint szavazásra felteszi.

A közgyűlés az előterjesztett határozati javaslatot felkiáltással elfogadja, mihez képest elnök kihirdeti, hogy e tárgynál következő a

H a t á r o z a t :

a közgyűlés az indítványt elfogadja s ehhez képest kimondja, hogy a város nagy fia Tornyai János festőművész, mint városunk festőművész kolóniája vezetője és irányítójának 1935. évi január hó 1-től kezdve előre fizetendő havi 100 P, azaz Egyszáz pengő járadékot engedélyez egész élete tartalmára. Felhatalmazza Polgármester urat, hogy a most engedélyezett járadékot e határozat jóváhagyása után utalványozza.

Utastítja a számvevőséget, hogy a járadékot az 1935. évi és ezt követő háztartási alap-pénztári költségvetésbe irányozza elő. Ez a határozat 15 napon át szokásos módon közszemlére teendő ki s annak eltelte után a közszemlére kitévelt igazoló záradékkal ellátott két kiadmányban jóváhagyás végett a m. kir. Belügyminiszter Úrhoz felterjesztendő. Mindezekről jegyzőkönyvi kivonat útján értesítendő a Polgármester úr közíg. iktató útján a számvevőség, Tornyai János festőművész és vitéz dr. Kozma György th. biz. tag. indítványozó.

Indokok:

Közismert tény, hogy városunk sok és nagyszámú szülöttei közül is messze kimagasló nagy sikereket, eredményeket ért el a festőművészet terén Tornyai János földünk. A magyar nép lelkét, a tipikusan szép magyar alföld természeti szépségeit ezidő szerint nála senki megragadóbban és művésziesebben nem tudja a vásznon megjelentetni. Neve nemcsak ebben az országban, hanem Európa szerte is ismeretes és alkotásainak legnagyobb része örökbecsű halhatatlan alkotás, amely örökre hirdetni fogja a magyar alkotó képesség és művészi érzés csodálatos erejét és fensőbbiségét. Tornyai János lélekben ugyan nem, hanem testileg már a megrokkulás felé halad. Egészségi állapota nem engedi meg, hogy fürgébb, eleveőbb mozgással tudjon mozogni annak érdekében, hogy a művészi alkotásai elhelyezést találjanak.

Szüksége volna arra, hogy a létminimum legalsó határán mozgó olybiztos és állandó, élete fogytáig járó állandó bevételi forrásra tegyen szert, mely őt a megélhető legegység gondjaitól megmentse és őt életének alkonyán az alkotásokban ne bénítsa.

Most amikor élete alkonyán a művészi tökély oly birtokában van, mellyel a halhatatlan művek egész sorozatát képes még nyugalomban és gondtalanságban megalkotni, városunk jó hírneve, kulturális érzése és a magyar művészet ellen vétenénk, ha nem igyekeznénk az ő segítségére sietni, azáltal hogy mindazok a szép gondolatok, művészi megérzések és meglátások, melyek lelkében gazdagon szunnyadnak, valóra ne váljanak, hanem kifejezésre juttatás nélkül elhamvadjanak.

Mondhatatlanul nagy előnnyel fog szolgálni a város nagy közönségének az a körülmény, hogy Tornyai János közöttünk meglepedve, az itteni nagyobb számú képzőművészet vezetését és irányítását veszi kezébe, a város közönsége által szolgáltatott évjáradék ellenében. A művészet a művészi élet városunkban nagy felvirágzásnak fog ezáltal indulni és lehetővé válik, hogy ugyanúgy, mint pl. Kecskeméten és Szolnokon is, művészi kolónia keletkezzék, még pedig olyan jó hírnevű, amely miatt nemcsak hazánk művészei, hanem még a külföldiek is felkeressék városunkat, hogy hosszabb-rövidebb ideig tanulmányokat folytathassanak. Ezek az okok azok, amelyek a közgyűlést az indítvány elfogadására készítették.

kmft.

Kiadta:
Soós sk.
polgármester.

(IV. melléklet)

„Meghatódott, alázatos szívvel mondom köszönetet Hódmezővásárhely nagytekinetű Törvényhatóságának, tanácsának, jóbarátainak s általában a város minden rendű és rangú lakójának azért a megértő gondoskodásért, meleg szeretetért, amellyel most legutóbb is félszázados művészi munkálkodásomat és csekély személyemet olyan megható módon megtisztelte, s hogy ezzel olyan gyönyörű példát adott országunk minden városának, mint kell az emberi lélek legszebb virágát, a művészetet megbecsülni. Ez a megértő szeretet, mely színössé tette, megaranyozta szomorú életem alkonyát, míg egyrészt a legméltóbb jutalom eddigi küzdelmeimnek, másrészt az egyedüli lelkesítő, erőadóm lesz a további munkálkodáshoz. Nagyon boldog vagyok, hogy büszke lehetek szülővárosomra s Isten áldását kérem annak minden lakójára!

Tornyai János

(V. melléklet)

Közjegyzői okirat

En doktor Földes Béla hódmezővásárhelyi királyi közjegyző erre irányuló külön meghívás folytán megjelentem az alólírott időben Hódmezővásárhelyen az Erzsébet közkorházban, ahol Tornyai János festőművész, kórházi ápoló, hódmezővásárhelyi Futó Mihály tér 4. sz. alatti lakos és Endrey Béla polgármester, hódmezővásárhelyi Mária Valéria ucca 1

szám alatti lakos, kiket egyenként személyesen ismerek az evégre meghívott dr. Genersich Antal kórházi igazgató-főorvos (Rothermere ucca 10. szám) és dr. Wirt Márton kórházi főorvos (Szent Imre herceg ucca 3. szám) hódmezővásárhelyi lakosoknak, mint ügyleti tanúknak együttes és folytonos jelenlétében megkötötték és közjegyzői okiratba foglaltatták a következő: ajándékozási szerződést.

1. Tornyai János szülővárosának, Hódmezővásárhelynek iránta egész élete pályáyn tanúsított jóságát és áldozatkészségét meghálálni és viszonzni s szülővárosában a rajztudomány és festőművészet tanítását, fejlesztését s általában a közművelődést előmozdítani óhajtván, ezen célkitűzések szolgálatában a tulajdonát képező és birtokában levő a jelen okirathoz ./. alatt fűzött leltárban (1—90) egytől—kilencvenig sorszámok alttt összeírt saját alkotású (81) nyolcvanegy darab olajképét, (4) négy darab vízfestményét, (4) négy darab rajzát és (1) egy darab térképét a város néprajzi múzeuma részére Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú város közönségének teljes és korlátlan tulajdonjoggal ezennel átadjándékozza — s a város képviselőjében Endrey Béla polgármesternek tulajdonába és birtokába ezennel átadja.

2. Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú város közönségének képviselőjében Endrey Béla polgármester Tornyai Jánostól az előző pontban felsorolt (90) kilencven darab olaj, és vízfestményt, rajzot, illetve térképet ajándék jogcímén tulajdonul elfogadja s ezennel azokat a város tulajdonába és birtokába átveszi.

3. Megállapítatik, hogy a jelen okirathoz ./. alatt fűzött leltáron kívül Tornyai János ajándékozó átadjándékozza Hódmezővásárhely város közönségének a jelenleg birtokában nem levő Magdolna című falemezre festett, mintegy 120 centiméter széles és 150 centiméter magas olajfestményét is, (amelyen Rembrandt-szerű világításban misztikus háttérből lehajtott szomorú arcú, kevés öltözékű női alak csillan ki, s fejéhez közel Krisztus keresztségének lábat támasztó része a lábfejekkel együtt sejtelmesen látható) — s feljogosítja Hódmezővásárhely város közönségét, hogy ezt a képet is bárkitől, aki azt birtokában, illetve birlalatában tartja saját tulajdonaként, akár bírói úton is megszerezhesse. Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú város közönségének képviselőjében Endrey Béla polgármester az előző bekezdésben körülírt olajfestmény tulajdonjogát is elfogadja.

4. A jelen jogügylet arra tekintettel, hogy közoktatási és közművelődési célokat szolgál, illetékmentes.

5. Erről az okiratról hiteles kiadvány szerződő feleknek ismételtlen is adható. Miről ezt a közjegyzői okiratot felvettem, ügyfeleknek az ügymenet egész tartama alatt együttesen és folytonosan jelen volt ügyleti tanúk előtt felolvastam és megmagyaráztam s miután ügyfelek az okirat tartalmát akaratukkal mindenekben megegyezőnek nyilvánították, előttem és az ügyleti tanúk előtt sajátkezűleg aláírták.

Hódmezővásárhely (1936) ezerkilenszázharminchat évi június hó (13) tizenharmadik napján. Tornyai János sk. Endrey Béla sk. dr. Genersich Antal sk. dr. Wirt Márton sk. dr. Földes Béla sk. kir. közjegyző PH.

(VI. melléklet)

150/1936. ügyszám

Közjegyzői okirat

Én doktor Földes Béla hódmezővásárhelyi királyi közjegyző erre irányuló külön meghívás folytán megjelentem az alulírott időben Hódmezővásárhelyen az Erzsébet közkorházban, ahol Tornyai János festőművész, kórházi ápoló hódmezővásárhelyi Futó Mihály tér 4. szám alatti lakos, kiket egyenként személyesen ismerek, az evégre meghívott dr. Genersich Antal kórházi igazgató — főorvos (Rothermere ucca 10. szám) és dr. Wirth Márton kórházi főorvos (Szent Imre herceg u. 3. szám) hódmezővásárhelyi lakosoknak, mint ügyleti tanúknak együttes és folytonos jelenlétében megkötötték és közjegyzői okiratba foglaltatták a következő

Ajándékozási szerződést

1. Tornyai János szülővárosának Hódmezővásárhelynek iránta egész élete pályálya tanúsított jóságát és áldozatkészségét meghálálni és viszonzni s szülővárosában a rajztudomány és festőművészet tanítását, fejlesztését s általában a közművelődést előmozdítani óhajtván, a 149/1936. ügyszám alatt dr. Földes Béla hódmezővásárhelyi királyi közjegyző előtt a mai napon kelt ajándékozási szerződéssel már átruházottakon felül még a mai napon Hódmezővásárhely Futó Mihálytér 4. szám alatt levő s külön leltár szerint összeírt összes olajképeit, festményeit, vázlatait, rajzait, fényképeit, reprodukcióit és terveit úgy, amiként azok a mai napon Hódmezővásárhelyen Futó Mihály tér 4. szám alatti házban összegyűjtve, illetve lerakva vannak, néprajzi múzeuma részére Hódmezővásárhely törvényhatósági jogi város közönségének ajándékozza s azokat a város képviselőjében Endrey Béla polgármesternek tulajdonába és birtokába átadja.

2. Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú város közönségének képviselőjében Endrey Béla polgármester Tornyai Jánostól az előző pontban megjelölt összes festményeket, rajzokat, vázlatokat, fényképeket, reprodukciókat és terveket ajándék jogcímén tulajdonul elfogadja s ezennel azokat a város tulajdonába és birtokába átveszi.

3. Tornyai János ajándékozó kiköti, hogy a jelen szerződéssel átajándékozott ingóságok közül egyet, vagy többet, akár valamennyit is belátása szerint indokolás nélkül megállapítandó szüksége esetén saját személyére fenntartott joga gyanánt életében tulajdonába és birtokába visszaveheti s amennyiben ezen jogával élne, az ekként tulajdonába visszavett képekkel szabadon rendelkezni jogosult.

4. Tornyai János kijelenti, hogy a Hódmezővásárhelyen lévő s a jelen, valamint a dr. Földes Béla hódmezővásárhelyi királyi közjegyző előtt egyidejűleg 149/1936. ügyszám alatt kelt szerződéssel átadajándékozott festményeken kívül még nagyobb számú s művészi szempontból igen értékes kép van tulajdonában, melyeket, azonban jelenleg illetéktelenek bírhatnak jogellenesen s szándéka szerint ezeket is Hódmezővásárhely város közönségének kívánja majd a jövőben külön okirattal juttatni.

5. A jelen jogügylet arra tekintettel, hogy közoktatási és közművelődési célokat szolgál, illetékmentes.

6. Erről az okiratról hiteles kiadvány szerződő feleknek ismételtelen is adható Miről ezt a közjegyzői okiratot felvettem, ügyfeleknek az ügymenet egész tartama alatt együttesen és folytonosan jelen volt ügyleti tanúk előtt felolvastam és megmagyaráztam s miután ügyfelek az okirat tartalmát akarattukkal mindenkiben megegyezőnek nyilvánították, előttem és az ügyleti tanúk előtt sajátkezőleg aláírták. Hódmezővásárhely (1936) ezerkilencszázharminchat évi június hó (13) tizenharmadik napján. Tornyai János sk. Endrey Béla sk. dr. Genersich Antal sk., Dr. Wirth Márton sk. dr. Földes Béla sk. kir. közjegyző (P. h.)

Hogy ez a Hódmezővásárhely törvényhatósági jogú város közönsége részére kiállított hiteles kiadvány az őrizetemben levő egy íves, négy pengő bélyeggel ellátott illeték kiszabás végett a hódmezővásárhelyi királyi adóhivatalhoz Vi 926/1936. szám alatt bemutatott eredeti közjegyzői okirattal szóról szóra megegyezik, s ezennel tanúsítom.

Hódmezővásárhely, (1936.) ezerkilencszázharminchat évi június hó (15) tizenötödik napján. Díj és bélyeg 12 p. dr. Földes Béla kir. közjegyző (Ph).

PH.

(VII. melléklet)

Paur Géza a Képzőművészeti Társulat főtitkára kir. törvényszéki szakértő.

J E G Y Z É K E

azon művészi alkotásoknak, amelyeket néhai Tornyai János festőművész lakásán 1936. június hó 12-én Méltóságos Endrey Béla polgármester úr kiválogatott: hites törvényszéki szakértő által megállapított értékekkel:

I.

2. Csokorkötés Olf. 100×125	P 3.000.—
3. Tájkép Olf. 120×98	P 3.000.—
4. Betyárszerelem Olf. 111×142	P 4.000.—
5. A szivárvány Olf. 110×149	P 4.000.—
6. Önéletrajz Olf. 150×110	P 4.000.—
10. Csokorkötő Olf. 72×103	P 2.500.—
14. Parasztok Olf. 75×110	P 2.500.—
17. Tájkép Olf. 103×92	P 2.500.—
21. Csizmahúzás Olf. 111×76	P 3.000.—
22. Boglya Olf. 110×76	P 2.000.—
23. Csizmahúzás Olf. 115×90	P 3.000.—
31. Ablak előtt Olf. 50×63	P 1.000.—

II.

1. Juss (Díszkerettel) Olf. 200×280	P 10.000.—
4. Női alak Olf. 95×101	P 2.000.—
8. Fekvő nő Olf. 120×92	P 2.500.—
9. Rákóczi és Bercsényi Olf. 350×175	P 2.500.—
24. Gémeskút, vízf. 22×47	P 500.—
50. Női mellkép vízf. 24×30	P 500.—
54. Ceruzarajz 27×21	P 400.—
55. Családi hangulat ceruzarajz 27×21	P 400.—
64. Magyarország térképe, Tornyai János IV. gimnazista korából származó műve	P 100.—

III.

14. Interieur Olf. 93×83	P 2.500.—
15. Jusson veszekedők Olf. 75×107	P 2.500.—
16. Téli tájkép vadással Olf. 97×80	P 2.000.—
31. Vihar után Olf. 97×80	P 2.000.—
32. Dívány Olf. 100×80	P 1.500.—
34. Fekvő akt. Olf. 70×101	P 1.000.—
35. Álló akt. Olf. 70×101	P 700.—
36. Interieur Olf. 86×65	P 600.—
38. Parkrészlet Olf. 59×98	P 1.000.—
	<hr/>
	P 67.200.—

40. Házsor Olf. 58×71	P 1.500.—
42. Interieur Olf. 56×72	P 1.500.—
44. Kossuth arckép Olf. 32×72 (a művész régi munkája)	P 300.—
53. Tájkép női akttal. Olf. 75×83	P 600.—
54. Elhagyott műterem Olf. 75×83	P 500.—
55. Magdolna Olf. 72×100	P 700.—
61. Női akt. Olf. 82×72	P 700.—
62. Ülő női akt. Olf. 72×83	P 700.—
64. Magdolna Olf. 72×89	P 700.—
75. Szt. Endrei tájkép Olf. 49×63	P 600.—
77. Parkrészlet. Olf. 65×50	P 600.—

80. Út női alakkal Olf. 50×56	P	600.—
82. Szt. Endrei reggel Olf. 50×56	P	600.—
85. Nyaraló Olf. 50×63	P	800.—
90. Esernyős interieur Olf. 50×62	P	800.—
91. Tájkép Olf. 52×41	P	600.—
92. Szivárványos táj Olf. 56×62	P	600.—
97. Interieur Olf. 50×70	P	600.—
101. Juss (részlet) Olf. 47×63	P	800.—
105. Picu kutya (Rózsi) Olf. 50×57	P	400.—
107. Rózsi kék sapkával. Olf. 43×57	P	500.—
120. Naplemente, Olf. 21×26	P	400.—
125. Első köd. Olf. 27×24	P	400.—
126. Napnyugta Olf. 22×26	P	400.—
127. Tél Olf. 17×21	P	300.—
129. Tájkép Olf. 14×22	P	400.—
130. Őszi táj Olf. 27×23	P	400.—
131. Tisza mellett. Olf. 13×19	P	400.—
135. Kis kanász Olf. 13×19	P	400.—
136. Tájkép Olf. 13×19	P	400.—
141. Eltévedt. Olf. 13×19	P	400.—
142. Alkony Olf. 14×21	P	400.—
144. Libák a réten, Olf. 14×20	P	400.—
145. Tájkép Olf. 13×19	P	400.—
146. Búzatábla Olf. 13×18	P	300.—
147. Libák a fűzfák alatt. Olf. 13×19	P	300.—
148. Fűzfák alatt Olf. 13×19	P	300.—
151. Faluvége Olf. 14×21	P	300.—
155. Szobában Olf. 22×26	P	300.—
158. Udvar. Olf. 22×27	P	300.—
159. Bogár Imre. Olf. 21×27	P	300.—
164. Álló női alak Olf. 42×40	P	400.—
166. Fejtanulmány Olf. 40×40	P	400.—
169. Önéletrajz Olf. 43×43	P	400.—
174. Ló olf. 32×44	P	400.—
179. Juss Olf. 32×45	P	400.—
182. Juss Olf. 30×40	P	300.—
183. Juss Olf. 40×30	P	300.—
184. Juss Olf. 30×41	P	300.—
192. Téli táj Olf. 42×53	P	600.—
193. Jeges táj Olf. 42×53	P	500.—
273. Alvó nő Olf. 51×71	P	600.—
363. Csizmahúzás 22×27 Tollrajz	P	300.—
367. Csizmahúzás, Tollrajz 22×27	P	300.—
377. Juss Olf. 22×27	P	400.—
389. Vázlat Olf. 32×36	P	300.—
425. Lovak Olf. 32×82	P	400.—
438. Tájkép vízf. 32×45	P	300.—
439. Karám, vízf. 36×27	P	300.—
441. Rohanó lovas Olf. 42×52	P	300.—
	<hr/>	
	P	96.300.—

azaz összesen kilencven műtárgy kilencvenhatezerháromszáz pengő becsértékben.

Paur Géza sk.
a Képzőművészeti Társulat Főtitkára.
kir. törvényszéki szakértő.

(VIII. melléklet)

„...s ha Münchenben már nem talál tanulivalót, — megizmosodott és el nem tántorítható tudással — menjen Párisba.

Tisztelettel:
Benczur Gyula.”

(IX. melléklet)

„Tisztelt Barátom!

Bocsásson meg, hogy ily későn válaszolok, de Én a Svábhegyen lakom vázlatai pedig pesti lakásomon voltak és csak ma értem rá azokat végig nézni — s valóban nagy örömmel néztem őket végig, mintegy erős tehetség egészséges lüktetését.

Legyen meggyőződve, hogy a legmelegebb . . . addig is fogadja őszinte rokonszenven kifejezését, levelét szívesen várja tisztelő barátja

Feszty Árpád.”

(X. melléklet)

„Adja az isten, hogy vágyait elérje — sokáig éljen, sok szépet teremtsen és hogy a hálás hazafiak Önt is a székesfehérvári kriptába királyaink mellé temessék, mint az Matejkóval megtörtént.

Nagyon örülnék, ha a jövőben is sorsa változásáról értesítene.

Hazafiúi üdvözléssel:

Zichy Mihály

Toldi még a messze háttérben van. Jelenleg a Balladák készülnek.

A Magyar Egyletbe eljárt e?”

(XI. melléklet)

EXPOSICIÓN INTERNACIONAL DE BARCELONA 1929.

Jurado Internacional de recompensas

El Jurado Internacional de Recompensas de esta Exposición, ha acordado adjudicar a esa respetable Casa — — — — MEDALLA DE ORO (Cl. 1. bis) — — — por los artículos presentados en el Certamen.

Oportunamente le será entregado el correspondiente diploma acreditativo de dicha recompensa.

Lo que de orden del Excmo. Sr. Presidente del Jurado Superior traslado a Vd. para su conocimiento.

Barcelona, 4 de Diciembre
1929.

EL SECRETARIO

(XII. melléklet)

ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT

SOCIÉTÉ HONGROISE DES BEAUX ARTS

Budapest Múcsarnok, Városliget.

Alapítva 1861.

Fondée 1861.

Nagyságos

Tornyai János festőművész úrnak

Budapest.

Mélyen tisztelt Művész Úr!

A Képzőművészeti Társulat díjainak bíráló bizottsága az 1927. évi őszi kiállításon esedékessé vált

Budapesti Takaréék és Vásárpénztár

Jankó János díját

egyhangú elhatározással igen tisztelt művész úr 3. sz. „Csizmahúzás” című művének ítélte oda, mely határozatról ezen oklevelet állította ki.

A bíráló bizottság őszinte örömének ad kifejezést a felett, hogy művészi törekvéseit ezen kitüntetéssel jutalmazhatta.

Budapest, 1927. november 25.

Olvashatatlan aláírás sk.
főtitkár jegyző.

Olvashatatlan aláírás sk.
belső titkos tanácsos, elnök,
a bíráló bizottság elnöke

(XIII. melléklet)

10.758/1933. szám.

III.

Folyó évi április hó 26-án 9366 szám alatt kelt iratomra való hivatkozással szerencsém van Nagyságodnak az állami kis aranyérmeket csatoltan azzal a felkéréssel megküldeni, hogy a szintén mellékelt elismerényt aláírásával ellátva hozzám visszazáraztatni szíveskedjék.

Az érmet — tekintettel a súlyos gazdasági viszonyokra — csak ezüstből aranyozva volt módomban elkészíttetni.

Budapest, 1933. évi augusztus hó 25-én.

Olvashatatlan aláírás sk.
A miniszter helyett:
h. államtitkár

DER MALER JÁNOS TORNyai UND DIE STADT HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

János Tornyai, der realistische Alföldler Maler gehörte zu jenen Künstlerpersönlichkeiten, die sich von ihren Bildern nicht gerne trennen. Der entscheidende Teil seines Lebenswerkes begleitete ihn in seinem Atelier aufeinander gehäuft und zusammengerollt ganz bis zum letzten Jahr seines Lebens.

Über diese Werke trifft er zuerst am 23 Mai 1932 in seinem ersten Testament Verfügungen, als er sein Vermögen, so auch seine Bilder seiner damaligen Lebensgefährtin, seiner späteren Gattin, Rosalie Szabó Preitz vermacht.

Einige Jahre später bewegen ihn sein abnehmender Gesundheitszustand, dann die Wirren in seiner Ehe und nicht zuletzt die sich manifestierende Anerkennung von seiten seiner Heimatstadt Hódmezővásárhely zur Veränderung seines obigen Entschlusses.

Die Beziehungen Tornyais zu seiner Heimatstadt können von seinen Anfängen an bis 1920 als innerlich, von seiten der Stadt als zur Hilfe und Unterstützung bereit bezeichnet werden. Mit dem Stipendium der Stadt geht er nach Paris um dort malerische Studien zu betreiben, auch ist er immer bereit den Aufträgen der Stadt genüge zu tun, und so leitet er auch die hiesige Künstlerkolonie.

Seit seiner Übersiedlung nach Budapest im Jahre 1921 verschlechtert sich das Verhältnis, es wird immer mehr indifferent, erst 1934 stellen sich die alten guten Beziehungen mit der Gründung einer Gesellschaft, der nach ihm benannt wurde und der Veranstaltung einer repräsentativen Ausstellung zum Jubiläum seiner 50 jährigen Tätigkeit als Maler wieder ein. Die Heimatstadt lässt für ihn eine monatliche Lebensrente von 100 P bewilligen in der Hoffnung, dass er sich in Hódmezővásárhely ansiedeln und dort die Ausbildung einer der

Kecskeméter oder Szolnoker ähnlichen Künstlerkolonie fördern wird. Im Juni 1935 zieht Tornyai tatsächlich nach H.-Vásárhely und lebt dort bis zum vorletzten Tag seines Lebens.

Tornyai wollte die ihm gegenüber offenbarte Geste des Vorstandes der Stadt vergelten, er schenkte also am 13. Juni 1936 in zwei Urkunden 90 Stücke von seinen Werken ohne jeden Vorbehalt und 431 mit dem Vorbehalt sie später eventuell zurücknehmen zu dürfen der Stadt Hódmezővásárhely.

Nachher wird die eheliche Verbindung zwischen dem Künstler und seiner Gattin wieder hergestellt, demzufolge der 67 Jahre alte schwer kranke, einen Schenkelbruch erlittene Künstler seinen früheren Entschluss noch einmal modifiziert und mit einer Schenkungsurkunde von 14. September 1936 bzw. mit einem diese ergänzenden Testament sein ganzes Vermögen, somit auch seine Bilder und Zeichnungen seiner Gattin vermachte.

Tornyais Organismus erträgt die schwere Verschlechterung seiner Gesundheit, wozu bei ihm noch das Auftreten einer Lungenentzündung hinzukommt, nicht mehr lange und er stirbt am 20. September in Budapest.

Schon bei der Veranstaltung des Begräbnisses verschärfen sich die Gegensätze zwischen der Stadt Hódmezővásárhely und der Wittve des Künstlers. Die Heimatstadt wollte nämlich ihn als ihren eigenen Toten in Hódmezővásárhely beerdigen lassen, die Wittve des Künstlers entschied sich jedoch für die Bestattung in dem Kerepeser Friedhof von Budapest.

Um die gegenteilige Entscheidungen enthaltenden Urkunden entstand dann ein sich lange hinziehender Prozess.

Für die zeitgenössische ungarische Journalistik ist es kennzeichnend, dass von dem Hinscheiden des grossen Malers im allgemeinen erst einige Tage später in kurzen Mitteilungen Erwähnung getan wurde, hingegen über die um die Bilder entstandenen Komplikationen, da sie für eine Sensation galten, in mehreren Zeitungen in grossen Schlagzeilen auf der ersten Seite berichtet wurde, und zwar die Wirklichkeit in mancher Hinsicht übertreibend und verzerrend.

Für die Hitze des Streites vor dem Gericht ist es kennzeichnend, dass die Wittve Tornyais, um die künstlerische Grösse ihres Gatten zu rechtfertigen, die Photokopien der Briefe von Künstlern wie Munkácsy, Feszty, Zichy, Benczur an ihren Gatten, dann die Kopien der Diplome über die von Tornyai gewonnenen internationalen (Barcelona) und Ungarischen Preise (kleine ungarische Goldmedaille, János Jankó Preis) zur Unterstützung der Wertung der Bilder beifügen musste.

Die beschenkte Stadt wurde zuletzt durch das Gericht verpflichtet, für die Wittve des Künstlers bis ans Ende ihres Lebens 125 P Monatsrente zu zahlen.

Das war annähernd die Hälfte jener Summe, die zu Lebzeiten Tornyais die materielle Grundlage der gemeinsamen Wirtschaft bildete.

Inzwischen wollte der Gemeindevorstand von Hódmezővásárhely als Körperschaft, der früher die mehr als 500 künstlerischen Schöpfungen mit grosser Freude empfing, unter welchen die bedeutendsten Werke Tornyais vertreten waren (Das Anrecht, Stiefelzeichen, Straussbinden usw.) in einem neuerem Entscheid auf die Bilder ganz verzichten und sie der Wittve des Künstlers zurückgeben, weil die Stadt laut des Urteils des Gerichtshofes auch ein Opfer hätte bringen sollen.

Zum Glück ist dieser Entscheid zu spät gekommen, und so blieb der Tornyaische Nachlass aus rein prozessrechtlichen Gründen gegen den Willen der damaligen bürgerlichen Stadtleitung im Besitz des Städtischen Museums und bildet die Grundlage der Sammlung für bildende Kunst im Museum.

Seitdem gehört die in dem Kulturhaus eingerichtete Tornyai-Ausstellung für bildende Künste zu den ansehnlichsten kulturellen Werten dieser an Kunstdenkmälern nicht reichen Stadt. Das wertvolle und reiche Lagermaterial gelangte teils in Provinzstädte, teils in die in Budapest veranstaltete Alföld-Ausstellung, dann erfreute es auch auf der nach dem Tode Tornyais veranstalteten jubilarischen Ausstellung das kunstliebende Publikum. Auf diese Weise gelangten endlich die Werke des grossen ungarischen Malers nach einer lange dauernden und an Umschweifen reichen Weg zu ihrem richtigen Adressaten, dem ungarischen Volk.

J. Dömötör